

Anne Kerstinen

KOHTI MUUTOSTA,
YRITTÄJYYSKURSSIN LUOMINEN AMMATILLISEEN
OPETUKSEEN

Yrittäjyys ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma
Liiketalouden ylempi ammattikorkeakoulututkinto,
2016

KOHTI MUUTOSTA,
YRITTÄJYYSKURSSIN LUOMINEN AMMATILLISEEN OPETUKSEEN

Kerstinen, Anne
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma, ylempi AMK
Syyskuu 2016
Ohjaaja: Kallama, Kimmo ja Suvanto, Mari
Sivumäärä: 64
Liitteitä: 6

Asiasanat: osaamisperusteisuus, verkko- ja mobiilipedagogiikka, yrittäjyyskasvatus

Tässä työssä selvitettiin osaamisperusteisuuden tuomat muutokset ammattiopetuksessa 2015-2016, testattiin verkko- ja mobiili sovellusten tarkoituksenmukaista lisäämistä opetuksen tueksi Sataedun tarjoamin resurssein, luotiin yrittäjyyskurssimateriaali nykyaikaisen opettajuuden näkökulmat ja vaatimukset huomioiden.

Tutkimuksen tuloksena todettiin osaamisperusteisuuden nopeuttavan opiskelijan mahdollisuutta valmistua opinnoistaan, lisäksi hänen aiempaa osaamistaan pystytään hyödyntämään paremmin. Muutuvan opettajuuden myötä opiskelijat tulee arvioida tasapuolisemmin osaamisen perusteella, kiinnittämättä huomiota poissaoloihin ja opettajan henkilökohtaisiin näkemyksiin. Opiskelijoiden motivaation ylläpitämiseksi opettajuuden tulee muuttua ohjaavaan rooliin sekä ohjata opiskelija entistä yksilöllisemmin kohti valmistumista. Osaamisperusteisuuden todettiin tuoneen kuitenkin myös kasvatuksellisia ristiriitoja poissaolojen suhteen sekä vaativan opettajakunnan asenteiden muuttumista.

Erilaiset ilmaiset sovellukset todettiin opetuksessa hyviksi työkaluiksi, oikeiden sovellusten löytyminen oli kuitenkin ongelmallista. Osaamistasoltaan opiskelijoiden todettiin olevan hyvin eritasoisia. Osa opiskelijoista oli opettajia selvästi edellä eri sovellusten käytössä, mutta osallaopiskelijoista oli myös isoja puutteita osaamisessa. Tietohallinnon tuki oli uusia sovelluksia käyttöönotettaessa pakollista tilanteissa, joissa opiskelijoiden ja opettajan tietämys ei riittänyt. Tietohallinnon todettiin olevan tärkeä tuki opetuksen muuttamiseksi tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävämmäksi. Eri sovellusten käyttöönotossa todettiin suurimmaksi haasteeksi opettajan rohkeuden ja osaamisen puute sekä haluttomuus astua omalle epämukavuus alueelle.

Kehittämistyön yrittäjyyskurssin sisällöistä saatiin tutkimustietoutta pilot -kokeilun avulla. Pilot kokeilu toteutettiin Sataedussa matkailu-, ravitsemus- ja talous-alalla. Palautteiden perusteella kurssisisältöä muokattiin. Valmis kurssimateriaali tukee eri taitien etenevien opiskelijoiden osaamisperusteisuuden toteutumista sekä opetuksen muuttamista.

TOWARDS CHANGE,
ENTREPRENEURSHIP COURSE CREATION IN VOCATIONAL EDUCATION

Kerstinen, Anne

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Entrepreneurship and Business Competence

September 2016

Supervisor: Kallama, Kimmo and Suvanto, Mari

Number of pages: 64

Appendices: 6

Keywords: competency-based education, network and mobile pedagogy, entrepreneurship

This thesis describes the effects of competency-based education in vocational education in 2015-2016. In addition, a trial was carried out where network and mobile applications were used to support teaching, using the resources provided by Sataedu. Also, entrepreneurship course material was created, taking into account modern aspects and challenges in teaching.

One result of the study was that the competency-based education shortens the times students need to graduate and their existing competence is better utilized as well. As the teachership is transitioned, students must be assessed more equally based on competence only, and not paying attention to the students' absences or the teacher's personal views. To maintain student motivation, being a teacher needs to transition towards being a guide who navigates the student towards graduation, each student individually. However, it was also noted that competency-based education raised some educational problems regarding absences and that it requires a change in teachers' attitudes.

Various free applications were found to be good tools for teaching — however, finding the correct applications was problematic. Students were on many different skill levels: while some students were more fluent than teachers in using different applications, another part of the students had big problems. Getting support from the IT Management Department was necessary in situations where neither the teachers nor the students had the required skills. It was learned that support from the IT Management Department was crucial when increasing the use of information and communication technology in teaching. It was discovered that the biggest challenge in taking new applications into use was the lack of courage and competence of the teacher and the unwillingness of the teacher to step out of the personal comfort zone.

A pilot trial was used to gain research data on the contents of the entrepreneurship course. The pilot trial was implemented in Hotel and Restaurant Services, Catering sector of Sataedu. The course content was then developed based on the received feedback. The final course material supports implementing the competence-based education for students progressing at different paces and developing of the teaching.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOTEUTTAMISYMPÄRISTÖ.....	7
2.1	Kehittämistyön toteutusorganisaatio.....	9
2.2	Kehitystoiminnan lähtökohdat Sataedussa	11
3	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TAVOITEET JA MENETELMÄT.....	13
3.1	Lähestymistapa ja tiedonkeruumenetelmät.....	14
3.2	Haastattelu, pilot -testaus ja arviointi.....	15
4	OSAAMISPERUSTEISUUS JA MUUTTUVA OPETTAJUUS.....	17
4.1	Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa	20
4.2	Kurssiarviointi.....	21
4.3	Opettajan haasteet ja uudistukset	22
5	VERKKO- JA MOBIILIPEDAGOGIIKAN KARTOITUS OSAKSI YRITTÄJYYSKASVATUSTA	25
5.1	Verkko- ja mobiilipedagogiikka osana oppimista	25
5.2	Muuttuneet oppimisalustat	28
5.3	Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohdat	30
5.4	Yrittäjyyskasvatus.....	31
5.5	Sisäinen yrittäjyys	33
6	OSAAMISPERUSTEISEN VERKKO- JA MOBILIIPEDAGOGIIKAA HYÖDYNTÄVÄN YRITTÄJYYSKURSSIN TOTEUTTAMINEN	35
6.1	Kehittämistyön sisältösuunnittelu	38
6.1.1	Osaamisperusteisuus kehittämistyössä	40
6.1.2	Verkko- ja mobiiliteknologia kehittämistyössä	42
6.1.3	Yrittäjyyskasvatus kehittämistyössä	47
6.2	Pedagogiikka.....	49
6.3	Oppimistehtävät	50
6.4	Pilot -testaus ja muutostyö	53
6.4.1	Pilot 1 Tarjoilijat	54
6.4.2	Pilot 2 Kokit.....	56
6.4.3	Käytännön toteutusosio.....	57
6.4.4	Onnistumiset	57
6.4.5	Epäonnistumiset.....	58
6.4.6	Kurssipalaute.....	59
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	61
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Sataedun tavoitteena on kehittää oppimisverkostoa kannustamalla opettajia työskentelemään avoimemmin yhdessä sekä luoda positiivista innostusta uusien toimintatapojen kautta. Kehittämistyönä luotu valtakunnallinen yhteiseen käyttöön soveltuva kurssimateriaali on vasta tuloillaan oleva käytänne opetuksen kehittämiseksi. Tällä hetkellä kurssimateriaalien luomisessa ja toteuttamisessa on valtavia opettajakohtaisia eroavaisuuksia, jopa ammattikoulujen sisällä. Pienten ikäluokkien siirtyessä opiskelemaan ammattikouluihin ja lukioihin, opiskelijat ovat kilpailuja asiakkaita toiminnan jatkuvuuden kannalta. Oppilaitosten on tarjottava korkeampaa laatua ja uudenlaista pedagogiikkaa haastamalla opiskelijat ja opettajat. Opetuksen ja opettajuuden tulee muuttua.

Opettajuuden kehittämiseksi on tiedettävä tavoittila mihin pyritään. Tässä kehittämistyössä selvitetään nykyaikaisen opettajuuden perusedellytykset sekä selvitetään millä pedagogisilla teoilla niihin voidaan päästä. Selvitystyön jälkeen luotiin valmis yrittäjäyyskurssi PowerPoint pohjaan, jossa kokeiltiin kahden ryhmän kanssa ”normaalista” poikkeavia erillaisia toimintatapoja ja niiden toimivuutta. Kurssikonaisuutta kokeiltiin Sataedussa Kokemäellä matkailu-ravitsemus- ja talousalalla.

Opetusmuotoina kurssikokeiluissa käytettiin itsenäistä blogi -versiota ja lähiopetusta. Kurssitoteutuksien jälkeen opiskelijat pääsivät antamaan nimetöntä palautetta, kurssia vetäneitä opettajia haastateltiin opetuksen jälkeen kokemuksista, sekä muovattiin kurssipohjaa välittömästi palautteiden ja havaintojen perusteella. Kokemusten tavoitteena oli luoda positiivista ajattelua opettajissa sekä herättää ajatuksia omista käytännteistä. Opettajuus on jatkuvasti kehittyvä ja muuttuva ympäristö, jossa pitäisi jatkuvasti pystyä uudistumaan ja menemään eteenpäin. Toimintamallien on muututtava pystyäksemme tarjoamaan opiskelijoille jotain, mistä heillä ei vielä ole osaamista.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin tapaustutkimusena kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntäen. Tutkimusmenetelminä on käytetty kysely- ja teemalomakkeita. Aineisto kerättiin erilaisin haastatteluin, havainnoin ja opiskeli-

jakyselynä. Tavoitteena oli tuottaa kehittämisehdotuksia ja uusia ideoita. Opinnäytenä aihe löytyi keskustelusta Sataedun koulutuspäällikkö Marjatta Mäkivaara-Vahteran kanssa.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOTEUTTAMISYMPÄRISTÖ

Kehittämistehtävä on toteutettu Sataedussa eli Satakunnan koulutuskuntayhtymässä. Sataedu järjestää toisen asteen ammatillista koulutusta kuudella paikkakunnalla Satakunnan alueella. Opettajana olen työskennellyt Kokemäen toimipaikassa matkailu-ravitsemus- ja talousalalla vuodesta 2011. Kehittämistyön aihealueen valinta lähti liikkeelle koulutuspäällikkö Marjatta Mäkivaara-Vahteran kanssa käydyn keskustelun perusteella, konkreettisesta tarpeesta Sataedun yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseksi. Kehittämistyö rajattiin käsittelemään nuorten koulutusohjelmaa. Nykyaikaisen kurssisisällön toteuttamisen kannalta välttämättömäksi todettiin osaamisperusteisuuden ja verkko- ja mobiilipedagogiikan mukaan ottaminen. Kehittämistehtävän pilottiryhmäksi valittiin Kokemäen matkailu-, ravitsemus ja talousalan (marata) toisen vuosikurssin kokki- ja tarjoilijaopiskelijat. Koulutus vastaa toisen asteen tutkintoa. Kurssin vetäjinä toimivat opettajat Marika Koski, Kirsi Sulin sekä Anne Kerstinen. Pilottiryhmän valinta tuntui luonnolliselta omien kollegoiden ja opiskelijoiden keskuudesta.

Opetustoiminnassa on toteutettava opetushallituksen määräyksiä. Tarve yrittäjyyskurssille ammatillisissa oppilaitoksissa löytyy opetushallituksesta. Opetushallituksessa korostetaan tarvetta yrittäjälähtoisempään opetukseen jokaisella koulutusasteella. Opetushallituksen verkkouutinen 18.4.2013 korostaa yrittäjyyden olevan ennenkaikkea asennetta. Tätä asennetta lähdetään yrittäjyyskurssin rajauksissa etsimään. Opetusministeri Krista Kiuru on vastaavasti todennut 2013, että koulujen tulee tarjota lisääntyvässä määrin teknologiaa osana opetusta. Oppimisperusteisuus vastaavasti muuttui opetushallituksen määräyksestä syksyllä 2015 osaamisperusteiseksi, kirjoittaa Sirkka-Liisa Kärki Ammatillinen peruskoulutus yksikön päällikkö, opetusneuvos Opetushallituksesta. Lausunto perustuu pykälän 1 momenttiin, jossa säännöksen mukaan opiskelijalla olisi oikeus saada aikaisemmin hankittu osaaminen tunnistetuksi sekä tunnustetuksi, määräykset tulevat voimaan 1.8.2015. (Kiuru 2013; Kärki 2014; Oph www-sivut 2013).

Kurssien järjestäminen Sataedussa ja monessa muussa oppilaitoksessa ympäri Suomen vuonna 2015-2016 tapahtuu pääsääntöisesti siten, että jokainen opettaja suunnittelee

opetusmateriaalin itse omille kursseilleen. Samassa työhuoneessa istuvalla opettajakollegalla on kurssista täysin eri tehtävät ja toteutustavat kuin vieressä istuvalla. Kursien sisältö vaihtelee opettajakohtaisesti merkittävän paljon. Opiskelijaryhmät ovat täysin opettajan oman kekseliäisyyden ja viitselijäisyyden armoilla. Nykyisellä mallilla opettajien itse suunnittelemat tehtävät pysyvät usein pöytälaatikossa ja niitä ei kolleegoiden kesken juuri vaihdella. Tuntisuunnitteluun käytetään valtavasti ylimääräisiä tunteja. Samalla opettajien työssäjaksaminen heikentyy turhaan, moneen kertaan päällekkäin tehtynä työnä. Resursseja pystyttäisiin säästämään ja kursseja kehittämään monipuolisemmiksi, opettavaisemmiksi ja nykyaikaisemmiksi käyttämällä joiltakin osilta yhtenevää opetusmateriaalia. Opettajan oma henkilökohtainen opetusmateriaali ei mielestäni ole enää tätä päivää.

Tuoreena opettajana itse huomasin kurssimateriaalin suunnittelun vievän valtavasti aikaa. Kohdalleni tuli luokka, jota opetin koko kolmen vuoden tutkinnon suorittamisen ajan lähes päivittäin. Asetelma teki opettajan suunnittelutyöstä haasteellista, sillä samaa materiaalia en voinut käyttää, jokaiselle päivälle oli tehtävä oma materiaali ja suunnitelma. Tarjolla ei ollut muiden opettajien tekemää aineistoa kursseista, vaan materiaali piti itse hankkia. Materiaali tuli tehtyä usein kiireessä ja tavoitteena vain selviytyä päivästä. Materiaalin kehittämiseen ei aikaa riittänyt. Opettajien velvollisuuksiin kuuluu yllättävän paljon myös muuta oheistoimintaa, mikä ei näy ulospäin. Opettajat laativat työssäoppimissopimukset, täyttävät poissaolot, kurssimerkinnät, tarkastavat tehtäviä, osallistuvat palavereihin, koulutuksiin, tekevät henkilökohtaisia opetussuunnitelmia, täyttävät matkalaskuja, hoitavat tilauksia, ovat yhteydessä opiskelijoiden vanhempiin, selvittävät opiskelijahuoltoon liittyviä asioita ja niin edelleen. Omiin havaintoihini perustuen voin hämmästellä, miten moni muu opettaja ympäri suomea käy saman selviytymis- ja suunnitteluprosessin läpi.

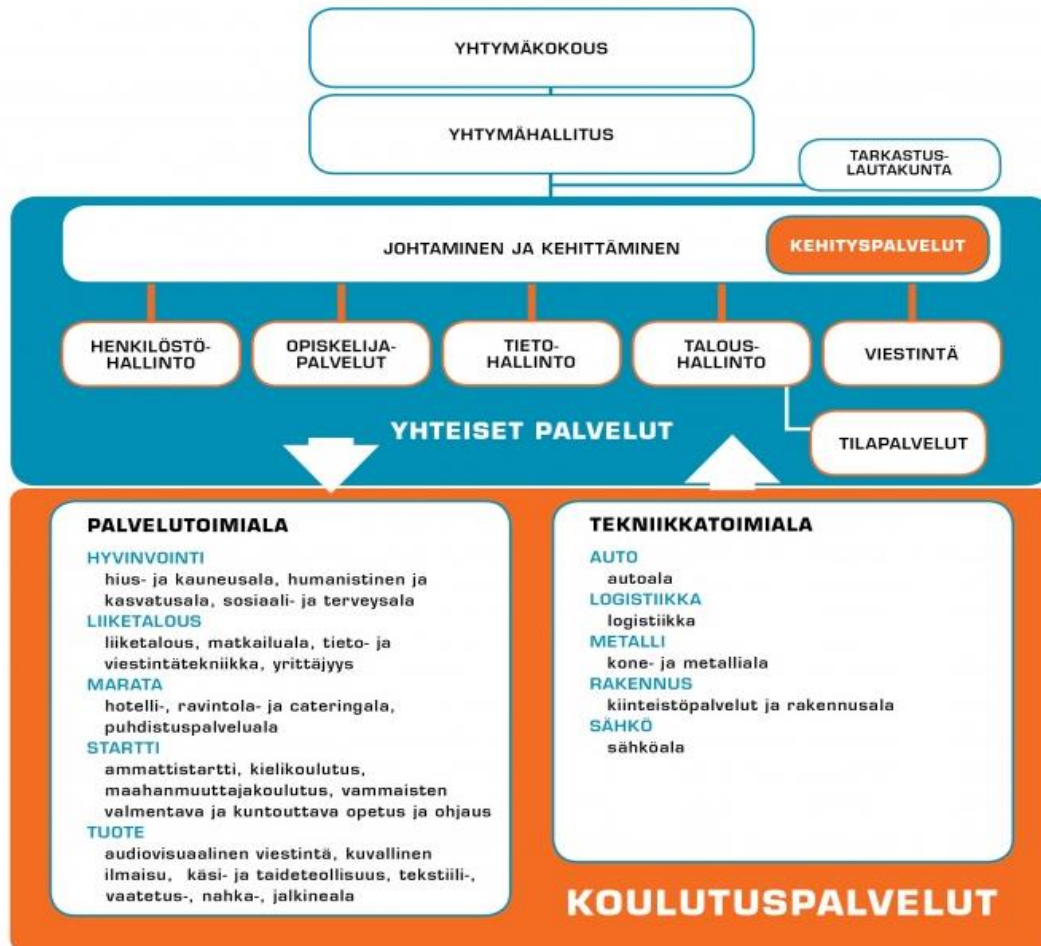
Tästä syystä kehittämistyönä luodaan valmis vaihtoehto opettajalle, jossa on huomioitu opetushallituksessa 2015-2016 asetetut vaatimukset. Kurssin aikana tavoitteena on mahdollistaa myös opettajan oppiminen opiskelijalta ja tuoda opiskelijat luokan eteen. Kurssin tavoitteena on tarjota nuorelle opiskelijalle yrittäjäyshenkistä oppimisen riemua ja oivaltamista, kytkettynä verkko- ja mobiiliteknologiaan. Kurssin sisällä huomioidaan osaamisperusteisuus ja siihen liittyvä TUTKE 2 - hanke (ammattillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittäminen opetushallituksessa) sekä huomioidaan

sen muutokset opetuksessa. Opetusmateriaali ja -kurssi on tarkoitus toteuttaa siten, että materiaalia voi hyödyntää koko Suomessa ammattiopinnoissa eri aloilla 2016 alkavilla kursseilla. Valmis kurssipohja on monelle opettajalle täysin vieras asia, eikä käsitykseni mukaan ole vielä Suomessa yleisesti käytössä oleva toimintatapa. Tämän valmiin yrittäjyyskurssin pyrkimyksenä on edesauttaa opettajan kurssisuunnitteluprosessia muuttumaan erilaiseksi toimintatavaksi. Toimintatavan muutoksen tavoitteena on eteenpäinviedä yhteistä kurssimateriaalia opettajien itse muokattavaksi kokonaisuudeksi.

2.1 Kehittämistyön toteutusorganisaatio

Tämä kehittäminen toteutetaan Satakunnan koulutuskuntayhtymässä, joka järjestää toisen asteen ammatillista perustutkintoa-, lisä- ja täydennyskoulutusta. Sataedussa koulutetaan nuoria yli 20 ammattiin, vahvistaen aikuisten ammatillista osaamista sekä tarjoten räätälöityjä koulutuksia yrittäjille ja yrityksille. Sataedussa on noin 3000 opiskelijaa. Heidän koulutuksestaan ja palveluistaan vastaa lähes 400 henkeä. Toimipaikat sijaitsevat Harjavallassa, Huittisissa, Kankaanpäässä, Kokemäellä, Nakkilassa ja Ulvilassa. Toimipisteet ovat myös Raumalla, Tampereella ja Turussa. (Sataedun www-sivut 2015).

SATAEDU ORGANISAATIO
Kuntayhymän johtaja Matti Isokallio

Kuvio 1. Sataedun organisaatiokaavio (Sataedun www-sivut 2015.)

Sataedun arvot ovat:

- Sataedu toimii
- Sataedu on luova oppimis- ja kehittämisverkosto
- Työskentelemme asiakaslähtöisesti.
- Luomme positiivista innostusta
- Huolehdimme opiskelijoiden ja henkilöstön hyvinvoinnista ja turvallisuudesta.

Sataedun strategia 2013-2016:

- Opiskelija keskiöön
- Vaikuttavuutta aluekehitykseen
- Sataedu toimii

Sataedu kouluttaa eri-ikäisiä ja erilaisia oppijoita (Sataedun www-sivut 2015). Kehittämistyön toteuttamisorganisaatio on Länsi-Suomen alueella yksi isoista ammatillisen koulutuksen tarjoajista. Tämän kehittämistyön lähtökohdat, näkökulmat sekä jalkautuminen tulevat konkreettisesti Sataedun organisaatiosta. Kehittämistyön kohdeorganisaation visio sekä strategia tulee ottaa huomioon kehittämistyötä luodessa. Tässä kehittämistyössä on pyritty kehittämään Sataedun oppimis,- ja kehittämisverkostoa kannustamalla opettajia uudenaikaiseen tapaan työskennellä avoimemmin ja yhdessä. Pyrkimyksenä on parantaa asiakaslähtöisyyttä opiskelijoille tarjotulla monipuolisella sekä erilaisella toteutustavalla. Tavoitteena on luoda positiivista innostusta opettajille uusien toimintatapojen ja menetelmien kautta, lisätä opiskelijoiden- ja henkilöstön hyvinvointia vähentämällä opettajien kuormitusta ja samalla vapauttamalla aikaa opiskelijoiden asioiden hoitoon. Kurssin aikana asetetaan opiskelijat keskiöön tuomalla heidät luokan eteen loistamaan ja luomaan uutta. Tavoitteena on pystyä vaikuttamaan aluekehitykseen markkinoimalla Sataedulaista kehittämistyötä ja tarjota vaihtoehtoja lähestymistapaa muidenkin oppilaitosten hyödynnettäväksi.

2.2 Kehitystoiminnan lähtökohdat Sataedussa

Sataedun kehitystoiminnasta vastaa kehitysjohtaja Veli-Matti Vuori. Kehitystoiminnan tulee keskittyä Sataedun strategiaa tukevasti. Ajankohtaisia kehittämiskohteita ovat tällä hetkellä Vuoren mukaan yrittäjyys, primuksen uudistus, osaamisperusteisuus, osaamispisteitys, joustavuus, työelämälähtöisyys, opintoalojen yhteistyö, henkilökohtaistamissuunnitelmat, opettajan aseman parantaminen, työelämän yhteistyö ja henkilöstön hyvinvointi (Vuori henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2015). Tässä kehittämistyössä keskitytään useaan Sataedun kehittämisjohtajan määrittelemään ajankohtaiseen kehittämiskohteeseen. Työssä esiin tuodaan yrittäjyys kurssisisältönä. Osaamisperusteisuuden tuomat muutokset on huomioitu tunnistamisen ja tunnustamisen välinein heti kurssin alussa. Opinto-alojen yhteistyöhön kannustaminen tulee esiin

yrittötoiminnan toteutus osion tehtävänannossa sekä kurssin soveltumisena eri alojen käyttöön. Henkilökohtaistamissuunnitelmien toteutuminen mahdollistuu paremmin valmiin kurssipohjan myötä vapautuvana aikana. Kurssissa on käytetty myös opiskelijoita “tutor opettajina”, joiden avulla on pyrkimys vapauttaa opettajan aikaa henkilökohtaiseen ohjaukseen. Opettajan aseman parantamista sekä henkilöstön hyvinvointia pyritään tuomaan valmiiksi mietityllä materiaalilla, jonka tarkoitus on vähentää opettajan työtaakkaa ja saada opiskelijat viihtymään. Työelämän yhteistyö tulee esille tehtävissä, joissa tutustutaan yrittäjiin haastatteluin sekä saadaan mahdollisesti nuoria yrittäjiä esiintymään opiskelijoille.

3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TAVOITTEET JA MENETELMÄT

Perinteisesti opetusta toteutetaan hyödyntäen kirjoja, piirtoheittimiä ja oman maun mukaan tietotekniikkaa tai internetiä. Opettajat suunnittelevat opetuskokonaisuudet itse, harvemmin omia rajoja rikkoen. Kehittämistehtävän tavoitteena on haastaa opettajat ja toteuttaa kurssi eri tavalla, kuin aiemmin opetuksessa on toimittu. Kirjallisen viitekehyksen tavoitteena on selvittää Opetushallituksen tavoitteita, tutkia verkko- ja mobiilipedagogiikan mahdollisuuksia nykyaikaisen opetuksen luomiseksi sekä selvittää osaamisperusteisuuden tuomat uudistukset. Haastatteluilla pyritään löytämään keskeiset osa-alueet yrittäjyyskurssin sisällöstä, toteutustavoista, osaamisperusteisuuden (Tutke 2) muutoksista opetuksessa, kokemuksia onnistuneista opetuskokemuksista yrittäjyyden saralla sekä löytämään erilainen ja nykyaikainen toteutusmuoto vuodelle 2016. Kurssia toteutettaessa pilot-ryhmän vastaukset tulevat olemaan tärkeässä asemassa kurssin onnistumista mietittäessä.

Eri opettajilla ja ryhmillä on erilaiset toimintatavat ja tarpeet. Koulutuspäällikkö Mäkivaara-Vahtera toteaa: ”Koskaan ei päästä ihan identtiseen toimintamalliin eri toimipaikoissa”, joten tästä syystä kurssin sisällössä tullaan jättämään tehtäväkokonaisuuksia valittavaksi ryhmän tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan toteutettavaksi. Lisäksi Mäkivaara-Vahtera toteaa: ”Opetuksen pitää muuttua”. Tavoitteena on toteuttaa erilaista ja uudenaikaista opetusta yrittäjyyden saralla. ”Yrittäjyyskehittämistyöstä rakentuu toimintamalli Sataeduun”. Tavoitteena on nostaa yrittäjyysopinnot sille tasolle, mitä niiden on tarkoituskin olla. (Mäkivaara-Vahtera henkilökohtainen tiedonanto 12.2.2015).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa Sataeduun tai suomalaiseseen ammatilliseen koulutukseen yrittäjyyskurssi nuorten toisen asteen koulutukseen. Tarkoituksena on tuottaa opetushallituksen määräysten mukainen uudenlainen, osaamisperusteinen, verkko- ja mobiililaitteita hyödyntävä yrittäjyyskurssi. Tavoitteista johdetut tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten oppimista ja opettajuutta tulisi muuttaa?
2. Mitä pitää huomioida kun luodaan osaamisperusteisuutta tukeva, verkko- ja mobiililaitteet hyödyntävä yrittäjyyskurssi?
3. Miten kehitetyt uudistukset toimivat käytännössä?

3.1 Lähestymistapa ja tiedonkeruumenetelmät

Tämä tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntäen. Laadullisen tutkimuksen tapaan tässä tutkimuksessa jokainen kertomus on todellinen tapaus ja edustaa sellaisenaan laadullista tutkimusta. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto koottiin Sataedussa luonnollisissa ja aidoissa opetustilanteissa hyödyntäen ympärillä olevia ulkopuolisia asiantuntijanäkemyksiä. Apuna täydentävän tiedon hankinnassa käytettiin kysely- ja teemalomakkeita. Aineisto kerättiin erilaisin haastatteluin ja opiskelijakyselyinä. Kohdejoukko valittiin Sataedun omista opiskelijoista ja opettajista. Tutkimussuunnitelma muodostui tutkimuksen edetessä ja muuttui olosuhteiden mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 162-164.) Tavoitteena oli tuottaa kehittämisehdotuksia –ja uusia ideoita (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 52).

Sisällöllisiä vaatimuksia on lähdetty tutkimaan haastatteleamalla avainhenkilöitä eri osaamisaloilta kenttätutkimuksena. Avainhenkilöiden haastattelujen perusteella luotu yrittäjyyskurssi testattiin pilot-luokalla. Kehittämistyön pilot-ryhmän tuloksia selvitettiin tekemällä arviointikysely kurssiin osallistuneilta opiskelijoilta ja haastatteleamalla pilot-kurssin vetäneitä opettajia. Tavoitteena oli saada kurssista palaute, jonka perusteella kurssia muokataan. Sataedussa henkilökunnalle kurssi jaettiin Yammer sekä Office 365 pilvipalvelua hyödyntäen. Tammikuussa 2016 pidetyssä koko Sataedun yhteisessä koulutustilaisuudessa esittelin kurssin sisältöä. Koko Suomen käyttöön kurssimateriaali tullaan levittämään opetushallituksen hyvät käytännöt verkkosovelluksen kautta. Tutkimusmenetelminä käytettiin haastattelua, pilot -testausta ja arviointia.

3.2 Haastattelu, pilot -testaus ja arviointi

Haastattelemalla vastaajajoukkoa sain nopeasti syvällistä tietoa. Haastattelut nauhoitin, jonka jälkeen kirjoitin aineiston auki eli litteroin. Haastattelujen nauhoitukset on myös taltioitu mahdollista myöhempää tarkastelua varten. Haastatteluissa toimin itse kysyjänä ja tiedonkerääjänä, vastaavasti haastateltava tiedonantajana ja vastaajana. Teemahaastattelut etenivät aiemmin laaditun keskustelurungon mukaisesti. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 95-98).

Haastatteluja toteutettiin seitsemän, kysymysrungot on luettavissa liitteenä. Ensimmäinen haastattelu on toteutettu Sataedun koulutuspäällikölle Marjatta Mäkivaara-Vahteralle. Haastattelussa kartoitettiin kehittämistyön lähtötilanne. Sataedun organisaation kehitystoimintaan liittyviin kysymyksiin haettiin vastauksia haastattelemalla kehittämisjohtaja Veli-Matti Vuorta. Sataedun yrittäjyystyöryhmää kauneudenhoitoalan Janica Reunasta, liiketalouden tiiminvetäjä Tarja Majaa ja hyvinvointialan opettaja Erja Kaukosta haastateltiin tarkoituksena saada tietoutta yrittäjyysopetuksen toteuttamisesta ammattiopinnoissa ja saada ideoita toimivista opetusmalleista yrittäjyyden saralla, osaamisperusteisuuden näkökulmasta sekä selvittää mahdolliset yhteentörmäykset yrittäjyystöiden sisällöissä yrittäjyystyöryhmän kanssa. Haastateltaessa koulutusjohtaja Tuomas Mäki-Onttoa, keskityttiin hänen osaamiseensa Sataedun opetuksen kehittäjänä ja eteenpäinviejänä sekä erityisopiskelijoiden huomiointiin. Nykytietämystä yritysosaamisesta sekä yrittäjien ”ääntä” sekä yhteistyötä haettiin haastattelemalla Prizztech Oy:ltä yritysneuvoja Tero Patorantaa. Vammalan ammattikoulun opettaja Anne-Mari Alakosken haastattelun tavoitteena oli selvittää aiempaa tutkimustietoutta ja näkökulmaa yrittäjyystutkimuksen tuloksista oppilaitoksessa sekä saada Sataedun ulkopuolista näkemystä. Anne-Mari Alakoski on suorittanut yrittäjyyden opintopolkuihin liittyvän kehittämistyön 2014. Haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu. Sataedun opettaja Marika Kosken sekä Kirsi Sulinin avoimessa haastattelussa kerättiin tietoutta pilot testauksen tuloksista ja muutokset toteutettiin heti yhdessä.

Pilot -tutkimuksen myötä eri näkökohtia tarkastettiin ja korjattiin varsinaiseen tutkimukseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 204). Kehittämistyön onnistumisen kannalta tärkeänä Mäkivaara-Vahtera piti pilotointia, jolla kehittämistyön toteutusta

testattiin käytännössä (Mäkivaara-Vahtera henkilökohtainen tiedonanto 12.2.2015). Testauksen tavoitteena oli tuoda esiin kurssimateriaalin kompastuskivet, virheet ja onnistumiset, mitä teoriassa ei pystytä huomioimaan. Pilot -testaus ei tuo kuitenkaan täysin autenttista vastausta, sillä jokainen opettaja ja ryhmä toimii tilanteessa aina yksilöllisellä, omalla tavalla.

Kehittämistehtävän pilot-ryhmäksi valittiin Kokemäen marata -alan toisen vuosikursin opiskelijat. Ryhmät valittiin yhdessä Sataedun koulutuspäällikkö Marjatta Mäkivaara-Vahteran kanssa. Pilot-kokeilu toteutettiin syyslukukaudella 2015-2016. Pilot-kokeilun myötä kurssin sisältöä muokattiin opiskelijoilta ja opettajalta kerättyjen palautteiden perusteella.

Pilot -testukseen osallistui neljä tarjoilijaopiskelijaa, kahdeksan kokkiopiskelijaa sekä kolme opettajaa. Testaus toteutettiin blogina, kontaktiopetuksena sekä kahtena käytännön toteutusviikkona. Pilot -testauksen aikana kurssisisältöä muutettiin ja kehitettiin. Pilot-toteutuksen jälkeen suoritettiin kurssiin osallistuneille opiskelijoille kirjallinen kysely. Kyselyn tavoitteena oli saada opiskelijoilta arviointi, palautetta kurssin onnistumisesta, kehityskohteista sekä selvittää onko kurssin aikana tavoitellut asiat tullut opittua.

Kysymysten luomisessa pyrittiin olemaan huolellinen, sillä kysely luo pohjan tutkimuksen onnistumiselle. Sanamuotojen ja yksiselitteisyyden osalta pyrittiin olemaan tarkkana kyselyä laadittaessa. Kysymyksiä rakennettiin kurssin tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusongelmien mukaisesti. Kyselylomaketta muotoiltaessa aloitettiin taustatiedoista ja helpoista kysymyksistä. Tämän jälkeen tulivat ns. vaikeammat kysymykset ja lopuksi helpommat ns. jäähdyttelykysymykset. Lomakkeen pituus pidettiin lyhyenä huomioiden kohderyhmä ja heidän vastaamisinnostuksensa. Vastaaminen oli pakollista (Valli & Aaltola 2015, 84-85). Opiskelijoiden kysely on osana kehittämistyön onnistumisen arviointia. Kysely toteutettiin kirjallisena kyselynä kurssilla mukana olleille opiskelijoille kurssin lopuksi. Vastaukset kurssin onnistumisesta haluttiin välittömästi ja tästä syystä kysely suoritettiin kirjallisena toteutuksena.

4 OSAAMISPERUSTEISUUS JA MUUTTUVA OPETTAJUUS

Nykyisen tietämyksen mukaan tunnustetaan, että oppimista tapahtuu myös nonformaalilla tavalla eli koulun ulkopuolella (esim. partio) sekä informaalilla eli arkipäivän elämässä. Koulu tunnustaa nonformaalin ja informaalin oppimisen tukevan oppimistavoitteita. (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011, 148). Osaamisperusteisuus tukee nonformaalin ja informaalin tiedon hankkimista ja sen hyödyntämistä nopeammin etenevin opinnoin. On havaittavissa, että Opetushallitus pyrkii viemään opetusta tulevaisuudessa voimakkaasti kyseisiin suuntiin ja tukevan Ahvenharjun ja Tukkimäki-Hildénin näkemystä.

Vuonna 2016 opetushallitus päättää ammatillisten perustutkintojen perusteista ja niiden muutoksista. Ammatillista perus- ja aikuiskoulutusta koskeva säädösmuutos (TUTKE 2) astui voimaan 1.8.2015. (Opetushallitus www-sivut 2015.) Kyseessä on tutkintouudistus, mikä ei ole aiemmin ollut käytössä Sataedussa eikä ammattikouluissa, joten käytännön kokemuksia osaamisperusteisuuden muutoksista ei ollut tutkimuksen aloitusvaiheessa saatavilla. Tästä syystä perehtyminen olemassa olevaan kirjalliseen materiaaliin on pakollista, opetuksen muutostarpeiden selvittämiseksi.

Osaamisperusteisuuden muutoksen taustalla on halu pysyä edelläkävijämaana opetuksessa. Suomi on tunnettu hyvästä koulutusjärjestelmästä. Koulutuksessa on onnistuttu yhdistämään korkeatasoinen osaaminen, tasa-arvo ja tehokkuus. Viimeisten vuosien aikana osaamisperusta on heikentynyt ja olemme jääneet Suomessa jälkeen kansainvälisestä kehityksestä, painottaa kansliapäällikkö Lehikoinen. (Opetushallitus www-sivut 2015). Tästä syystä opetusta tulee eteenpäinviedä ja kehittää.

Osaamisperusteisuus ammattiopinnoissa astui voimaan syksyllä 2015, aiemmin käytössä olleen, oppimisperusteisen opetuksen tilalle. Oppimisperusteinen opetus on perustunut oppimisen arviointiin, aiempaa osaamista ei ole hyödynnetty yhtä voimakkaasti. Oppimisen arvioinnissa on pyritty tiettyihin oppimistuloksiin, jotka on arvioitu aina kurssin lopussa. Opiskelijalta on vaadittu tietty tuntimäärä läsnäoloa, jolloin on katsottu hänen olevan valmis kokeeseen tai näyttöön, asian tulleen läpikäydyksi. Kokeeseen tai näyttöön on vaadittu läsnäoloa tunneilla (Opetushallitus www-sivut 2015).

Osaamisperusteisuuden muutoksen myötä arkipäivän elämässä hakittua tietoa tulee hyödyntää aiempaa selkeämmin opintojen etenemiseksi. Osaamisperusteisuutta tulee hyödyntää esimerkiksi tapauksessa, jossa opiskelija on työskennellyt vuosia vanhempien maatilalla. Tätä hankittua osaamista yrittäjämäisestä työotteesta, mahdollisista koneen ajo- ja korjaustaidoista voidaan selvittää ja mahdollisesti hyödyntää useammilla kursseilla osaamisen tunnustamisena, esimerkiksi yrittäjyyskurssilla tai eri alojen kurssisisällöissä ammattialasta riippuen.

Osaamisperusteisuuden tulee muuttaa opetusta siten, että opiskelijan aiemmin ja muualta hankittu osaaminen nostetaan esille. Osaamista kerrytetään työpaikoissa ja harrastuksissa. Osaamisen kertymistä seurataan yksilökohtaisesti koko opintojen ajan. Aiemman hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen lisääntyy oppilaitoksissa, jotta opiskelija pystyy valmistumaan aiemmin ja siirtymään nopeammin työelämään. Osaamisen hankkimiseen koulu ei ole enää samalla tavalla ainoa paikka. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015).

Osaamisperusteisuuden uudistus on osaltaan myös kulttuurimuutos. Tähän päivään asti on ollut, että koulusta poissaoltu aika on tarvinnut korvata. Kyseinen ajatus ei sovi tulevaan maailmaan, sillä keskiössä on osaaminen. Esimerkkinä kymmenen tunnin poissaolo jostain oppiaineesta ei saa vaikuttaa arviointiin, mikäli opiskelija osaa asiasällön tai suorittaa näytön hyväksytysti. Poissaolomerkinnät tulevat säilymään, koska laki edellyttää läsnäoloa ammatillisessa koulutuksessa. Osaamista kuitenkin voi kertyä vaikka opiskelija olisi poissa, laki kuitenkin edellyttää että opiskelijan olisi oltava paikalla. Poissaolo esimerkiksi työssäolon vuoksi voi kerryttää muuta osaamista, tarvitaan laaja-alaista ajattelua. Mikäli opiskelija lintsa puoli vuotta, mutta osaa asiat, ollaan jälleen ristiriitaisessa asetelmassa. Tutkintouudistus ja laki ovat erittäin ristiriidassa keskenään. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015).

Osaamisperusteisuuden muutoksen myötä voimme todeta, että opettajien tulee jatkossa arvioida opiskelijoita tehtävien ja näyttöjen perusteella. Uudistuksen voimaan astumisen jälkeen konkreettisen opetustoiminnan pyörittäminen erilaisin asiakkaisiin liittyvin toiminnoin, on havaittu hankaloituneen Sataedussa. Opetusravintolan pyörittäminen ilman kokki-tai tarjoilijaopiskelijoita tai parturikampaamon pyörittäminen ilman

parturiopiskelijoita on erittäin haasteellista opettajan ja asiakkaan näkökulmasta. Osallistava konkreettinen opetustoiminta ammattiopetuksessa, on ehdottomasti opettajakunnan näkemyksen mukaan yksi parhaista toimintamalleistamme ammatillisessa opetuksessa. Opettajakunnan ja työelämän näkemysten mukaan opiskelijoiden paikallaolo suorittavissa työtehtävissä ja asiakaspalvelussa on tärkeä osa ammatillista kehittymistä ja osallistavan opetuksen toteutumista. Osaamisperusteisuus ei mielestämme kaikilta osin tue täten opetuksen kasvatuksellista näkökulmaa ja osallistavan opetuksen vaatimuksia.

Lisäksi Sataedun oppilaitoksissa on ollut havaittavissa, että opiskelijat eivät välttämättä saavu takuuvarmasti paikalle oppilaitoksen työn toteuttamispaikkaan (esim. opetusravintola), mutta asiakkaat saapuvat. Tämä on tuonut tilanteita, joissa opettajan työrooli on muuttunut suorittavaksi tekijäksi esimerkiksi kokiksi tai tarjoilijaksi. Samalla apuvoimia on haettu myös muilta vuosikursseilta ja erikseen palkattuna työvoimana. Samankaltaista ongelmaa on ollut havaittavissa jo ennen osaamisperusteisuutta, mutta muutoksen myötä toimintatavasta on tehty hyväksyttävä käyttäytymismalli.

Osaamisperusteisuuden muutoksen jälkeen opiskelijan ei tarvitse korvata sairastumisia tai muita poissaolojaan työssäoppimispaikoissa aiemmasta poiketen. Täten opiskelija saapuu sovittuun työssäoppimispaikkaan omien menojensa mukaisesti, suorittaa sovitun kahden-viiden päivän näytön ja saa kurssiarvioinnin osaamisesta. Työpaikoilla tämän kaltainen toimintamalli on aiheuttanut hämmennystä, sillä työpaikan toimintamalli on täysin erilainen.

Osaamisperusteisuuden positiivisena muutoksena havaittavissa on lisääntynyt tarve pitää opetus sellaisena, että opiskelijat saapuvat opetusta seuraamaan koululle. Tähän opetuksen kehittämisen tarpeeseen pyritään kiinnittämään huomiota, myös tämän kehittämistyön osalta.

Voimme todeta osaamisperusteisuuden muutoksen, eli ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittämisen (TUTKE 2), olevan vuonna 2015 monessa oppilaitoksessa erittäin ajankohtainen, keskustelua herättävä ja työpaikan pakollinen kehittämis-

kohde. Opettajat ovat saaneet tietoutta osaamisperusteisuuden muutoksista, omissa organisaatioissa järjestetyissä info tilaisuuksissa. Suuri kysymysmerkki kuitenkin on, kuinka moni opettaja on muuttanut käytäntöjään opetushallituksen määräysten mukaisesti syksyllä 2015 tai on sisäistänyt muutoksen tuomat toimintatapa uudistukset.

4.1 Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on Sataedussa ja muissa ammatillisissa peruskoulutuksissa toteutettu jo ennen elokuussa 2015 astunutta osaamisperusteisuuden muutosta. Kyseessä ei ole siis täysin uusi asia. Tunnistamista ja tunnustamista on toteutettu yksittäisten kurssien osalta esimerkiksi toisessa oppilaitoksessa suoritetuin opiskeluin tai vapaastivalittavien opintojen osalta, työharjoittelujen korvaamisena aiempien työkokemusten kautta sekä poissaolojen korvaamiseen. Nämä tunnistukset ja tunnustamiset ovat harvemmin kuitenkaan edistäneet opiskelijan valmistumisnopeutta merkittävästi. Osaamisperusteisuuden tuoman tunnistamisen ja tunnustamisen tavoitteena on tarjota jotain muuta opintoihin kuuluvaa kurssikokonaisuutta tilalle ja nopeuttaa täten valmistumista.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää, mitä osaamista opiskelijalla on opiskelun alkuvaiheessa sekä aloitettaessa uuden asian opiskelua. Selvityksen perusteella voidaan päätyä osaamisen tunnustamiseen tai tukitoimiin. Opiskelija hakee tunnistusta osaamisesta oppilaitoksen ohjeiden mukaan. Opiskelija toimittaa kaikki tarvittavat todistukset ja selvitykset. Osaamisen arvioinnin tekee alakohtainen opettaja todistusten, ammattinäyttöjen ja muulla arvioinnilla perusteiden mukaisesti. Oppimisen edistymistä kannustetaan ja ohjataan sanallisesti tai kirjallisesti kohti ammattitaitovaatimuksia sekä tutkinnon tavoitteita kohti, ohjeistaa Sirkka-Liisa Kärki Opetushallituksen painoksessa osaamisperusteisuuden tukimateriaalissa. (Kärki 2014).

Havaintojeni mukaan opiskelijoiden eteneminen eri tahtiin kurssien tunnustamisien myötä, vaatii opettajien kykyä pitää hallinnassa koko luokan suorituksia ja tunnustamisia. Nuoret opiskelijat eivät kykene vielä täysin itsenäisesti huolehtimaan suorituksista kurssikokonaisuuksistaan tai siitä mitä heillä vielä on suorittamatta, joten tämä

selvitystyö jää usein opettajan vastuulle. Lisätyönä osaamisperusteisuuden muutoksen myötä opettajalle on tullut järjestää eri kurssikokonaisuuksia opiskelijoille, sillä tarjolla ei aina ole toista kurssia, joka pyörisi toisella opettajalla, mikäli tunnustamista on tapahtunut. Täten opiskelija suorittaa eri kurssikokonaisuutta muiden opiskelijoiden joukossa ja työllistää täten opettajaa eri asiasisällöillä ja tehtävillä. Mikäli opettajalla on käytössään laaja materiaalipankki ja valmiit tehtävät, on opiskelijan henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukainen etenemisen toteutettavissa kohtuullisin työpanoksin eri kurssitoteutuksiin. Helppokäyttöiset atk – järjestelmät, joista materiaali on helposti jaettavissa, ovat nyt eri opetuskokonaisuuksia toteutettaessa tärkeässä osassa opettajan ja opiskelijan etuja tavoiteltaessa.

4.2 Kurssiarviointi

Tähän asti on arvioitu osaamista ja oppimista sekä yksittäisiä kursseja, joista on ollut lisäksi näyttö. Uudistuksen myötä poistuivat tutkinnonosan alta opintojaksot. Arvosana muodostuu osaamisesta, koko tutkinnonosasta sekä näytöistä. Tutkinnonosat ovat 15-40 osaamispistettä, entisten 1-10 osaamispisteen sijaan. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015.)

Kurssien arviointi muuttui osaamisperusteisuuden muutoksessa koko opetuskokonaisuuden arvioinniksi yksittäisten kurssiarviointien sijaan tai hyväksyty/hylätty suuntaiseen arviointiin. Oppimisen arvioinnissa ei käytetä arvosanoja. Ammattitaito osoitetaan tekemällä työtä eli ammattitaidon näytöillä. (Opetushallitus www-sivut 2015.) Käytännössä tämä tarkoittaa muutosta, jonka mukaan opettajan omaa arviointia suorituksista ei enää käytetä, vaan arviointi tapahtuu koko kurssin osalta tehtyjen tehtävien ja näytön perusteella. Kurssiarvosanaan ei tulisi vaikuttaa käyttäytyminen ja läsnäolo muuta kuin näyttöajankohdalta.

Professori Kirsi Lonkan näkemys arvioinnista on seuraava. “Projektimaista opetusta hyödyntävässä opetuksessa arvosana voidaan korvata hyväksyty/hylätty tai antaa sama arvosana kaikille projektiin osallistuneille. Tärkeintähän on, että asia on tullut

ymmärrettyä, eikä se numero”. (Lonka 2015.) Myös luokanopettaja Maarit Korhonen painottaa arvosanoista luopumisen merkitystä, kehoittaen lopettamaan keskiarvosanoihin tuijottamisen (Korhonen 2015).

Keskusteluihin perustuen Sataedussa arvosanoilla on ollut monelle opettajalle suuri merkitys. Arvosana on ollut palkinto hyvästä työstä tai merkki siitä, ettei työhön ole riittävästi panostettu. Kehittämistyössä tullaan hyödyntämään Kirsi Lonkan, Maarit Korhosen ja osaamisperusteisuuden ajatusta arvioinnin osalta. Arviointi tullaan suorittamaan hyväksytyt / hylätyt sektorilla, tehtävät ovat tehtyjä tai tekemättömiä.

Näkemykseni mukaan numereelisen arvioinnin supistamisella tavoitellaan opiskelijoiden luokittelun vähentämistä. Arviointiin vaikuttaisi ainoastaan osaako asian kurssin lopussa vai ei. On esitetty eriäviä mielipiteitä, joiden perusteella arviointitavan muutos saattaa kuitenkin vaikuttaa osalla opiskelijoita motivaatiota laskevasti. Miksi annetut tehtävät kannattaisi suorittaa niin hyvin kuin mahdollista, jos aktiivisuus, työn hyvin tekeminen ja paikallaolo eivät vaikuta. Kurssista pääsee läpi pienemmälläkin panoksella.

4.3 Opettajan haasteet ja uudistukset

Uudistunut opettaja ei ole enää tiedon ja taidon jakaja. Opettajan tehtävä on ohjata ja kannustaa. Opiskelija nähdään aktiivisena toimijana, heitä johdetaan tiedon lähteille, tuetaan kehittämään aktiivisesti omaa osaamista. Uudessa opettajuudessa hyödynnetään myös opiskelijoiden omaa tietoa. Nuorten osaaminen voi liittyä esimerkiksi sosiaalisen median käyttöön. Mahdollisuus hyödyntää omaa osaamista voimaannuttaa opiskelijoita ja tukee ammatillisen identiteetin kasvamista sekä vahvistaa itsetuntoa. Ohjauksen lisääntyminen ei tee opettajan työtä tarpeettomaksi, vaan korostaa tärkeyttä oppimisen ohjaajana, aikuisena ja yhteisön jäsenenä. Toisella asteella ammatillisessa koulutuksessa korostuu teoretiedon soveltaminen käytäntöön, ei niinkään teoretiedon

osaaminen. Uudistuva opettajuus lähestyy asioita kokonaisuuksina ja kokonaisvaltaista ajattelua tukien. (Ammatti Peda www-sivut 2015).

Tällä hetkellä opetuksessa on selkeästi nähtävillä, ettei perinteinen luokkahuoneopetus enää toimi. Luokkahuoneopetuksessa osa opiskelijoista nukkuu, eikä kuuntele opettajaa. Vastaavasti osa opiskelijoista kuuntelee aktiivisesti ja toistaa kaiken perässä. Harva opiskelija kuitenkaan käyttää tietoa ja soveltaa sitä, kuten opetuksen tarkoitus olisi. (Alakoski henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015.)

Ajatusta vahvistaa kymmenen vuotta Microsoftin leivissä työskennellyt ja maailmaa kiertänyt, entinen opettaja, nykyinen kansainvälisen digitaalisen oppimisen johtaja Tiainen, joka vaatii muutosta Suomen kouluihin. "Oppijan on vastattava omista projekteistaan ja tuotava lisäarvoa tiimityöskentelyyn - sen sijaan, että oppilas opettelee asioita ulkoa ja oksentaa tiedot koepaperille. Tässä on oppimisen muutoksen ydin." "Nykyinen koulujärjestelmämme perustuu siihen, että istutaan koulun penkillä ja joko teet jotain tai sitten et tee. Onko tämä se työelämän malli, joka yhteiskunnassa on tällä hetkellä? Se ei enää riitä, että teet rutiinityötä kunnes tehtaanpilli soi ja pääset kotiin. Työelämässä tarvitaan omaa intohimoa ja kykyä sekä sitoutumista asioiden tekemiseen." (Mäntylä 2014).

Osaamisperusteisuuden lähtökohdasta tärkeä ajatus on kyky pystyä soveltamaan opetusta ja osaamisen tunnistamista. Tarvitseeko opiskelijan vielä osata valmistaa maitopuuro, kaurapuuro ja vispipuuro, vai riittääkö että hän osaa valmistaa puuron, käyttää kattilaa ja hellaa? Onko aina pakko tulla kouluun ja valmistaa juuri tietyt asiat? Voisiko asiat suorittaa nopeammin, tehokkaammin ja miettiä asioita laajemmasta näkökulmasta? (Alakoski henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015.)

Opettajan roolin tulee muuttua opettajasta ohjaajaksi, siirtymällä luokan edestä pois lähinnä ohjaavaan ja kannustavaan rooliin. Opiskelijoiden tulee siirtyä eniten esillä olevaan rooliin. Osaaminen tulee tunnustaa heti kurssin alussa, jolloin siirtyminen seuraavaalle kurssille mahdollistuu ja opiskelijoiden valmistuminen nopeutuu. Opettajan on tunnettava sekä käytettävä aktiivisesti opetussuunnitelmaa ja kerrottava heti kurssin alussa osaamisvaatimukset, jotta osaaminen voidaan tunnistaa. Haasteeksi kui-

tenkin tulee muodostumaan opettajien resurssien riittävyys eri henkilökohtaisten opetussuunnitelmien muodostamiseen sekä eri tahtiin etenevien opiskelijoiden riittävä kurssitarjonta hyväksilukujen myötä. Opettajat tulevat olemaan suuren henkisen muutoksen edessä poissaolojen, arviointien ja roolimutoksen edessä.

5 VERKKO- JA MOBIILIPEDAGOGIIKAN KARTOITUS OSAKSI YRITTÄJYYSKASVATUSTA

5.1 Verkko- ja mobiilipedagogiikka osana oppimista

Verkko- ja mobiiliteknologia nähdään tässä työssä työvälineenä, joka tarjoaa rajattomat mahdollisuudet toteuttaa ja oppia uutta. Tarkoitus ei ole kuitenkaan esittää investointeja uusien laitteiden tai ohjelmistojen hankkimiseksi, vaan hyödyntää jo Sataedussa olevia laitteistoja ja tarjolla olevia järjestelmiä. Kurssin aikana otetaan opiskelijoiden omat älypuhelimet ja tabletit käyttöön.

Sataedussa opettajien aktiivisuus verkko- ja mobiilipedagogiikan hyödyntämiseen vaihtelee yksilötasolla merkittävästi. Osa opettajista hyödyntää aktiivisesti eri sovellusten ja järjestelmien tarjoamia palveluita opetuksessa ja osalla käyttö on vielä lähes nollassa. Verkko- ja mobiililaitteiden hyödyntäminen on yleisesti aktiivisempaa nuoremmilla ja keski-ikäisillä opettajilla, kuin keski-ään ylittäneillä. Eri sovellusten aktiiviseen käyttöön tai esittelyyn ei Sataedussa ole juuri ollut tarjolla perehdytystä. Mahdolliset aiheeseen liittyvät perehdytyskerrat ovat hukkuneet isompien ja pakollisten koulutusten virtaan. Koulun sisäiset opetukseen liittyvät järjestelmät ovat olleet viime vuosina suurten muutosten kohteena, joten tiedotus ja koulutus on keskittynyt lähinnä konkreettisten opetuksen ohessa tarvittavien työvälineiden käyttöön. Muuttuneita järjestelmiä on ollut ainakin wilma (opiskelijajärjestelmä), intra (sisäinen tiedotus), laskutus, lync-puhelut (pikaviestin sovellus), populus (kulukorvaus järjestelmä), ressu (lukujärjestys ohjelma) ja office 365 (pilvipalvelu). Vuonna 2016 on kuitenkin havaittavissa selkeä tarve lisätä tieto- ja viestintäteknologian koulutuksia Sataedussa ja niiden tarjonta on varmasti myös kasvamassa.

Digitaalisuus mahdollistaa uusia tapoja oppia ja opettaa. Koko koulutusjärjestelmässä tulee panostaa digitaalisten ja muiden oppimisympäristöjen kehittämiseen ja käyttöön.

Tieto- ja viestintäteknologioiden hyödyntämisellä koulutuksessa on myönteinen vaikutus oppimismotivaatioon ja oppimistuloksiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö www-sivut 2015.)

Opetushallitus pitää tärkeänä, että Suomessa aletaan mahdollisimman nopeasti käyttää digitaalista teknologiaa ja pilvipalveluita opetuksessa. Ellei panostus teknologian opetukseen tapahdu pian, olemme vaarassa pudota kansainvälisestä kärjestä yhteiskuntakehityksessä, ja oppimistuloksissa. Haasteena on opetusmenetelmien kehittäminen sekä oppimiskäyttöön soveltuvan laadukkaan sisällön luonti. Teknologisia välineitä meillä jo on, mutta niitä hyödynnetään liian vähän ja kasvua ei juuri edes tapahdu. (Opetushallitus www-sivut 2015). Sataedussa digitaalinen pilvipalvelu on otettu käyttöön syksyllä 2015. Palvelussa ei toistaiseksi ole tarjolla kaikille avointa opetusmateriaalia, vaan se on jokaisen opintoalan tai opettajan oman kehittämisaktiivisuuden varassa. Hyviä ajankohtaisia linkkejä ja keskusteluja on jo jonkin verran saatavissa. Tämän kehittämistyön avaan Sataedun pilvipalvelussa käyttöönottoesittelyn jälkeen kaikkien Sataedulaisten saataville.

Kansainvälisen digitaalisen oppimisen johtaja Tiainen vieraili kesällä 2014 Ruandassa. Afrikassa kaikkien koulujen tavoitteena on olla digitaalisia vuoteen 2020 mennessä. Tiainen vaatii muutosta Suomen kouluihin. ”Jokaisella lapsella tulisi olla oma tietokone koulutyötä varten, kuten on esimerkiksi Australiassa ja Singaporessa.” ”Olen ympäri maailmaa nähnyt hankkeita, joissa liitutaulu muutetaan älytauluksi ja oppikirja pdf-tiedostoksi. Silloin digitalisoidaan vanha oppimisen konsepti - ja se ei riitä. Meidän täytyy tuottaa uudentasoista tietoa uudella tavalla. Välineiden täytyy tukea sitä, että oppilaat ovat aktiivisia tiedon tuottajia.” Ensin olemassa olevat laitteet kouluissa ja kotona pitäisi saada tehokkaaseen käyttöön. Suomessa tuloluokasta riippumatta voidaan sanoa, että jokaisesta kodista löytyy jonkinlainen tietokone laite. (Mäntylä 2014).

Lukeminen ja työskentelytavat ovat muuttumassa. Digitalisoituminen monipuolistaa oppimateriaaleja ja oppimista. Verkko- ja mobiilipedagogiikkatyöskentelyssä voi tarjota opiskelijalle uusia palkitsevia tapoja tehdä ja oppia. Edita kustannuksen kustannuspäällikkö Henna Sokratous sanoo; ”Oppimateriaalit muuttuvat, kuten muukin tietoympäristö”. Tätä muutosta myös meidän Sataedussa pitäisi viedä eteenpäin. Digitaaliseen opetusmateriaalin luomiseen tulisi löytyä rahaa ja älyä, muuten oppimateriaali

kärsii. Digitaalisen opetusmateriaalin luonti on vasta alkutaipaleella. Monessa koulussa digitaalisen oppimateriaalin käyttö on vielä vähäistä sen puutteen vuoksi. Netin käyttö on koulussa lisääntynyt, mutta se ei ole varsinainen oppimateriaali. (Rutonen 2015, 12-13).

Oaj:n erityisasiantuntija Jaakko Salon mukaan opetussuunnitelmien kehittämisessä seuraava askel on e-perusteiden laatiminen eli sähköisen ops-työkalun luominen opettajien käyttöön. E-perusteissa on tarkoitus myös tarjota opetussuunnitelmaa täydentävää tukimateriaalia. (Nissilä 2015). Muutoksen avulla pystytään säästämään valtakunnallisesti työresursseja merkittävästi ja jakamaan tietoa digitaalisia väyliä pitkin.

Sataedun koulutusjohtaja Tuomas Mäki-Ontto kyseenalaistaa yhtenäisen opetusmateriaalin toimivuutta. Samassa yhtenevässä opetusmateriaalissa vastaan tulee se, etteivät kaikki osaa opettaa ihan samalla materiaalilla omista ajatuksistaan. Valmis runkopohja voi toimia, kun sitä pystyy itse työstämään ja kehittämään oman näköiseksi. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015).

Verkko- ja mobiilipedagogiikka on vielä uusi tai jopa täysin vieras osa-alue monelle opettajalle. Kirjat ovat olleet tärkein opettajan työväline. Digitaalisuus aiheuttaa samaan aikaan opettajissa pelkoa ja ihailua. Opettajat ihailevat niitä, jotka osaavat käyttää aktiivisesti digitaalisia laitteita opetuksessa, mutta samalla takertuvat tiukasti kiinni tuttuun ja turvalliseen kirjaan. Verkko- ja mobiilipedagogiikka on vieras ja pelottava ympäristö, josta vasta osalla opettajista on kokemusta. Maailma, joka on itsellenikin vielä monelta osalta vieras, tuntuu sokkeloiselta ja haastavalta. Oman osaamisalueen ylittäminen vaatii heittäytymistä ja uhkarohkeutta kokeilla uutta. Digitaalisemman opetuksen välineet ja tavat ovat saatavillamme helposti, kunhan otamme ne vain tarkoituksenmukaisesti opetuksessa käyttöön.

5.2 Muuttuneet oppimisolustat

”Moodle oli ”moderni” oppimisympäristö vuosituhannen vaihteessa. Nyt se on yhtä moderni kuin vuoden 2000 kännykkä.” – Sosiaalisen median asiantuntija Harto Pönkä kirjoittaa. (Sometek www – sivut 2015.)

Sataedussa on tällä hetkellä käytössä moodle -oppimisolusta. Verkko-oppimisolustaa ei ole käytössä kaikilla opintoaloilla. Oppimisolustojen käyttö on aktiivista opettajasta ja opinto-alasta riippuen.

Sataedussa käytössä olevan moodle -oppimisolustan ongelmana on, ettei opiskelija voi hyödyntää alustoja tai materiaaleja opiskelunsa ulkopuolella tai päätyttyä. Opiskelussa tulisikin olla käytössä henkilökohtainen oppimisympäristö (Personal learning environment = PLE). PLE:n ajatus on, että oppijat hallitsevat omaa oppimistaan ja heillä on mahdollisuus muokata ympäristö henkilökohtaisten tarpeidensa ja mielenkiinnon kohteidensa mukaan. PLE korostaa oppijan aktiivista toimijuutta ja yksilöllisyyttä. Käytännössä PLE:ssä koostetaan sosiaalisen median välineitä. Välineiden tulisi olla pitkälti samoja, kuin mitä ihmiset käyttävät työelämässä ja harrastuksissaan, ne on helppo oppia ja niiden käyttötaidosta voi olettaa hyötyvänsä muuallakin elämässä. Oppimisympäristön tulisi tukea käyttöä myöhemmin työelämässä tai siirtää sisältöä palvelusta toiseen. PLE tukee avointa ja elinikäistä oppimista. (Sometek www – sivut 2015).

Tällä hetkellä Sataedussa opiskelun aikana kerätty opetusmateriaali on vaikeasti jatko hyödynnettävissä opiskelijoiden mapeissa ja kansioissa, jotka päätyvät usein pahvilaa-tikoihin tai roskakoriin opiskelujen loputtua. Moodle on palvelu, joka sulkeutuu opiskelujen päätyttyä ja tallennetut materiaalit häviävät opiskelijan saavuttamattomiin. Harto Pönkän näkemys oppimisolustojen hyödyntämismahdollisuuksista työelämässä, on mielestäni tärkeä näkökulma. Miksi koulussa käyttäisimme oppimisolustoja, jotka eivät tue työelämää, yksityiselämää tai eivät ole koulun ovien sulkeutumisen jälkeen käytössä. Nuoret haluavat näkyä ja erottua, joten heille tulisi tarjota mahdollisuus esitellä taitojaan, myös koulumaailman saralla. Tositeeven tähdet ovat nuorten ihailun kohteena (bb, fitness päiväkirjat, muodin huipulle, Martina ja hengenpelastajat yms.), joten miksi emme tarjoaisi blogien ja muiden alustojen kautta mahdollisuutta olla kou-lumaailman tosielämäntähti ja päästä loistamaan tehtyjen suoritusten parrasvaloissa.

Asiasta on olemassa myös eroavia mielipiteitä. Opettaja Jouni Paakkinen kirjoittaa erilaisista sosiaalisista oppimisympäristöistä:

”Niin kauan kun joka somehärveliin pitää rekisteröityä erikseen ja jokaisessa on oma käyttöliittymälogiikkansa, en usko, että siitä on kaikenkattavaksi ratkaisuksi. Käyttö on hankalaa ainakin lasten kanssa, kun heidän rekisteröintinsä eri puolille maailmaa sijaitseviin rekistereihin ei ole olankohautusjuttu. Ainakin siinä mielessä oma Moodle tai muu alusta on paljon ongelmattomampi ratkaisu.”

Kouluissa otetaan käyttöön yhdysvaltalaisia pivipalveluita. Viranomaisia huolestuttaa, onko kätevyys ajanut tietoturvan ohi. Kaupallisten Googlen ja Microsoftin ilmaiset ja kattavat ominaisuudet houkuttavat. Erityisasiantuntia Juho Helminen Opetushallituksesta kertoo ilmaisten pilvipalveluiden käytön olevan ”kiihtyvä ilmiö”. Ilman huoltajien lupaa alaikäistä ei voida velvoittaa käyttämään tällaista palvelua. Monissa kouluissa käyttö on lisääntynyt valmistauduttaessa opetushallituksen uusiin opetussuunnitelman perusteisiin, jotka edellyttävät enemmän digitaalisuutta opetuksessa. (Hartig 2014).

Huoli nuorten kirjautumisesta eri järjestelmiin on oikeutettua. Haasteena nyky yhteiskunnassa on välttyä kirjautumiselta palveluihin, missä seuraamista ei tapahtuisi. Pelkästään eri nettisivuilla vierailut ja sanahaut muodostavat tietokoneellemme evästeitä, joiden perusteella tapahtuu oikein kohdistettua markkinointia. Puhelimiin, navigaattoreihin, sporttrackereihimme, Iltalehden sivustoihin yms. on kytetty jonkinlaista seuranta sisältäviä ominaisuuksia. Piilossa pysyminen nykyaikaisessa teknologian maailmassa on mahdottomuus. Nuoret ovat ns. syntyneet älypuhelimet kädessä ja tottuneet käyttämään sosiaalisen median palveluita aktiivisesti. Koulun käyttämät välineet ja aineistot sisältävät todennäköisesti merkittävästi vähemmän haitallisia tietoja nuorten yksityisyyteen liittyvistä tiedoista, kuin yksityiselämässä käytetyt palvelut. Kouluissa sisältöön kuitenkin kiinnitetään huomiota ja materiaalia seurataan. Kouluissa opiskelijoita ohjeistetaan samalla sosiaalisten medioiden vaaroista, eikä käyttö tapahdu kokonaan ilman kontrollia.

Sosiaalisen median asiantuntija Harto Pönkän mielestä vanhoihin rakenteisiin ja opetusmalleihin sopiva järjestelmä saattaa vaikuttaa tilanteessa turvallisemmalta vaihtoehdolta, kuin uudet vuorovaikutteiset järjestelmät. Sosiaalisen median -välineitä ei ole

paketoitu tarpeeksi yksinkertaiseksi kokonaisuudeksi. Some -välineiden edut kuitenkin opetuksessa ovat kiistattomia. (Sometek www – sivut 2015).

Digitaalisuuden tuomia muutoksia opetuksessa tulee olemaan kirjaan verrattuna erilaisten äänten ja liikkuvan kuvan tuleminen mukaan. Tämä lisää erilaisten oppijoiden aktivoitua tunnilta. Verkko- ja mobiiliteknologian hyödyntäminen mahdollistaa ajan- tasalla pysymisen. Erilaisten linkkien ja videoiden avulla on mahdollisuus värittää materiaalia ja tarjota lisätietoa. Digitaalisuus on työväline, joka on läsnä lähes jokaisessa työpaikassa alasta riippumatta. Digitaalisuus on maailma, jossa meillä on mahdollisuus näkyä, oppia, tulla seuratuksi ja tietysti myös manipuloiduksi.

Sataedussa digitaalisen opetuksen hyödyntämiseen on tarjolla tällä hetkellä käytössä oleva Moodle, Office 365, videotykit sekä erilliset varattavissa olevat tietokonehuoneet. Harto Pönkän nekemykseen yhtyen on voitu todeta, ettei Moodle ole enää nykyaikainen oppimisympäristö, joten sitä ei tulla kehittämistyössä hyödyntämään. Käyttöön tulisi ottaa jokin muu oppimisympäristö sekä hyödyntää verkko- ja mobiiliteknologiaa aktiivisesti osana kurssia, opettaja Jouni Paakkasen sekä opetushallituksen Juho Helmisen esittämien henkilötietosuojavaaroja väheksymättä. Sataedussa ei ole tarjolla hyviä, nykyaikaisia, tietosuojattuja sovelluksia opetuskäyttöön, joten mikäli haluamme toteuttaa opetushallituksen ja modernin nykyaikaisen opetuksen vaatimuksia, on verkossa olevia sovelluksia jossain määrin hyödynnettävä.

5.3 Yrittäjyyskasvatuksen lähtökohdat

Yrittäjyyskasvatuksessa oppilaita kasvatetaan vastuullisuuteen antamalla valtaa ja vapauksia asioissa (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen & Lappalainen 2010, 7). Yrittäjyyskasvatus on tärkeää, koska se palvelee yrittäjäksi motivoitumista. Samalla työskentelyssä syntyy uusia yritysideoita (Maritz & Brown 2012, 1).

Sataedussa yrittäjyysopetus on voitu integroida osaksi muuta opetusta tai se on pidetty erillisenä kurssitoteutuksena. Tutkinnon perusteiden, Sataedun sekä työelämän vaati-

muksena, on sisäisen yrittäjyyden opettaminen. Myös Sataedun verkkosivuilla kerrotaan yrittäjyyden olevan osa ammatillisen opetuksen arkipäivää sekä pyrkimyksestä kehittää toimintaa vastaamaan paremmin työelämän vaatimuksia. (Sataedun www-sivut 2015). Yrittäjyys kuuluu osaksi ammattikoulujen opetussuunnitelmaa.

Yrittäjyysopintojen tärkeydestä osana ammattiopetusta kertoo myös Sataedun liiketalouden ja yrittäjyyden kouluttaja Tarja Majan 2010 tekemä tutkimus. Tutkimuksessa Pohjois-Satakuntalaisilta yrittäjiltä haluttiin selvittää yhtenä asiana, millainen on hyvä työntekijä, ns. hyvä tyyppi. Tutkimuksessa vastauksissa tuli määritelmä, jonka mukaan:

”Hyvä tyyppi on yrittäjähenkinen, tarttuu toimeen ja tekee kuin omaansa. Hyvä tyyppi on miellyttävä ja hyväntuulinen. Hyvään tyyppiin voi luottaa.” (Maja 2010, 28.) Sataedussa koulutuksen keskeisenä tavoitteena on tuottaa näitä ”hyviä tyyppejä” työelämään. Se, miten saamme aikaiseksi näitä ”hyviä tyyppejä” oppilaitoksista, edellyttää yrittäjyyden haasteiden ymmärtämistä. Keskittymällä yrittäjähenkisyyden ja yrittäjyyskasvatuksen näkökulmiin pyrimme saavuttamaan tätä yrittäjyyden ymmärtämistä. Yrittäjäkoulutuksen lähtökohtana on ollut perinteisesti ulkoinen yrittäjyys eli yrityksen perustamiseen liittyvät asiat, joita tässä kehittämistyössä ei suoranaisesti tavoitella.

Sisäinen yrittäjyys on yrittäjämäistä toimintaa, jolla tarkoitetaan esimerkiksi omaaloitteisuutta, vastuuntuntoisuutta ja mahdollisuuksien tunnistamista. Koulutuksen tulisi siis suuntautua yritystoiminnan tiedollisten asioiden oppimisesta, enemmän oman toimintatavan muutokseen. (Maja 2010). Vaikka opiskelijalla ei olisi kiinnostusta yrittäjyyteen, on yrittäjyyshenkisyys kuitenkin asia, jota tarvitaan jokaisella työpaikalla.

5.4 Yrittäjyyskasvatus

Sataedun kehittämisjohtaja Veli-Matti Vuoren mukaan yrittäjyyskasvatus on sitä, kun saadaan opiskelijat oma-aloitteisesti innostumaan yrittäjyydestä. Ammattikouluissa on yllättävänkin korkea kiinnostus yrittäjyyteen tehtyjen kyselyjen perusteella. (Vuori

henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2015.) Keskeisenä ydinsisältönä yrittäjyyden opetuksessa tulisi jakaa vastuuta opiskelijoille ja luoda ongelmia, joista heidän pitää selvittää (Alakoski henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015).

Yrittäjyyden ideassa ei ole kyse pelkästään tehokkuuden lisäämisestä ja ongelmien ratkaisemisesta, vaan myös arvomaailman muutoksesta, jolla (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen & Lappalainen 2010, 207) tarkoitetaan sitä, että työntekijänä pystyt ajattelemaan työnantajan rahoja ja (Alakoski henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015) asiakkaita kuin omaa yritystäsi pyörittäisit. Toimintaa tulisi ohjata kriittiseen ajatteluun, epävarmuuden sietämiseen, kokonaisvaltaiseen vastuunottamiseen sekä oma-aloitteisuuteen (Maja 2010, 8).

Tavoitteena on kehittää Sataedun yrittäjyyskoulutusta sekä viedä opiskelijaa suuntaan, jossa hän ottaa vastuun omasta elämästään ja suhtautuu työntekoon yrittäjämäisesti. Opiskelijan tulisi oivaltaa opiskelevansa itseään varten, ymmärtää merkitys tulevaisuuden tavoitteita ajatellen. Lisäksi opetuksen pitäisi muuttua perinteisestä opetuksesta yrittäjämäisempään malliin, jonka Paasio & Nurmio ovat kuviossa 2. esitelleet. (Maja 2010, 7-8).

<i>Didaktinen</i>	<i>Yrittäjämäinen</i>
Oppiminen opettajalta	Oppiminen toisilta
Passiivinen rooli kuuntelijana	Oppiminen tekemällä
Oppiminen kirjoitetusta tekstistä	Oppiminen henkilökohtaisesta keskustelusta ja väittelystä
Oppiminen opettajan tarjoamista asiantuntevista viitekehyksistä	Oppiminen löytämällä (ohjatusti)
Oppiminen opettajan antamasta palautteesta	Oppiminen monien ihmisten reaktioista
Oppiminen organisoidussa, aikataulutetussa ympäristössä	Oppiminen joustavassa, epämuodollisessa ympäristössä
Oppiminen ilman tavoitteisiin liittyviä paineita	Oppiminen tavoitteellisesti
Toisilta kopioimista vältetään	Oppiminen toisilta lainaamalla

Kuvio. 2. Perinteisen ja yrittäjämäisen oppimisen mallit (Paasio & Nurmi 2006, 41.)

Opiskelijat Sataedussa usein mieltävät opetustoiminnan käyttävän heitä hyväkseen pitämällä asiakastilaisuuksia tai ottamalla vastaan asiakkaita, jotka maksavat opiskelijoiden toteuttamasta palvelusta tai työstä. Opiskelijat harvoin ymmärtävät kustannuksia, jotka muodostuvat raaka-aineista ja käyttökustannuksista. Nähdään oma ilmaiseksi suoritettu työ, vaikka kyseessä on loistava mahdollisuus oppia todellisissa asiakastilanteissa turvallisessa ympäristössä. Toiminnan kustannusten muodostuminen avartaisi monen tulevan työntekijän silmiä ymmärtämään yrittäjyyden kustannuksia ja oman palkan muodostumisen perustaa.

5.5 Sisäinen yrittäjyys

“Ihmisten on oltava luovia, eikä passiivisia, kykyneviä oma-aloitteiseen toimintaan eikä riippuvaisia, heidän täytyy tietää miten opitaan pikemminkin kuin odottaa, että heitä opetetaan; Heidän täytyy olla suhtautumistavaltaan pikemminkin yrittäjämäisiä, eikä toimia kuten työntekijä tai asiakas”. Sisäisen yrittäjyyden asenteessa yhdistyvät joustavuus, aloitekyky, luovuus, riskinotto-kyky, omatoimisuus, itseohjautuvuus, vastuuta, rohkeus, aktiivisuus, sitoutuminen, yhteistyökyky sekä vahva suoritusmotivaatio. (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen & Lappalainen 2010, 8-15.)

Opetuksessa olen selvästi havainnut, miten oma-aloitteiseen toimintaan kykenevät opiskelijat valmistuvat ja työllistyvät helposti. Passiivisten opiskelijoiden työllistyminen ja valmistuminen on usein kovan työn tulos, johon vaaditaan paljon useiden aikuisten tukea. Komulaisen yms. näkemys työntekijämäisestä tai asiakasmaisesta suhtautumisesta työskentelyyn, on hyvin yleinen ilmiö yhteiskunnassa. Nuoren voi olla vaikea ymmärtää yrittäjän näkemystä tai tavoitteita, sekä toteuttaa yrittäjämäistä asennetta oppilaitoksessa tai työelämässä.

Osalla nuorista opiskelijoista yrittäjämäinen asenne, ns. sisäinen yrittäjyys on sisäänrakennettu toimintatapa tai kasvatuksen tulos. Nähtävillä on miten esimerkiksi osallistamalla nuori perheen työskentelyyn (esim. maatalan työt, lastenhoito, kotityöt) saavu-

tetaan hyvä lähtötilanne kaikkeen työskentelyyn. Yleisenä ilmiönä vuonna 2016 nuorilla, ammattiopetuksen puolella, on havaittavissa usein asenne ”odottaa että heitä opetetaan ja ohjataan”, tiedon etsimisen sijaan. Näkemykseni mukaan sisäisen yrittäjyyden asenne kuitenkin kehittyy meissä usein vasta työelämän kautta tai kohdattaessa riittävän mielenkiintoinen haaste tai oppimistilanne, joka koetaan itselle tarpeelliseksi. Moni nuori tutustuu työelämään usein ensimmäisen kerran vasta koulussa, jolloin tätä vaativaa sisäisen yrittäjyyden taitoa lähdetään vasta harjoittelemaan.

Yritysten näkökulmasta sisäisen yrittäjyyden ymmärtäminen jo oppilaitoksessa on tärkeää. Sisäinen yrittäjyys muodostuu itsensä johtamisesta. Itsensä johtaminen on haastavaa, sillä vain sinä voit pakottaa itsesi toimimaan tietyin tavoin. Yrityksen asiakaspalvelu ja toiminta on juuri niin hyvää, kuin miten yksilöt toimivat yksin ja yhdessä. Organisaatio kehittyy vasta kun me muutumme ja ammattitaitomme kehittyy. On hyvä muistaa, että me itse valitsemme mielentilamme ja ajatuksemme joka tilanteessa. Sisäistä yrittäjyyttä on itsensä innostaminen ja kyky saada muutkin innostumaan. (Tuominen & Ahola 2012, 7, 33).

6 OSAAMISPERUSTEISEN VERKKO- JA MOBILIIPEDAGOGIIKKA HYÖDYNTÄVÄN YRITTÄJYYSKURSSIN TOTEUTTAMINEN

Kehittämistyönä rakentui yrittäjyyskurssimateriaali opettajan käyttöön. Kehittämistyön pohjana on käytetty opetushallituksen määrittämää kurssisisältöä *yri-tyksessä toimiminen*. Ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän tulee noudattaa opetuslain 14 pykälän mukaista opetussuunnitelmaa. Opetushallituksen sisällölliset määritelmät esitetty kuviossa 3, joiden perusteella kurssirunko rakentui.

2.5.17 Yrityksessä toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija osaa

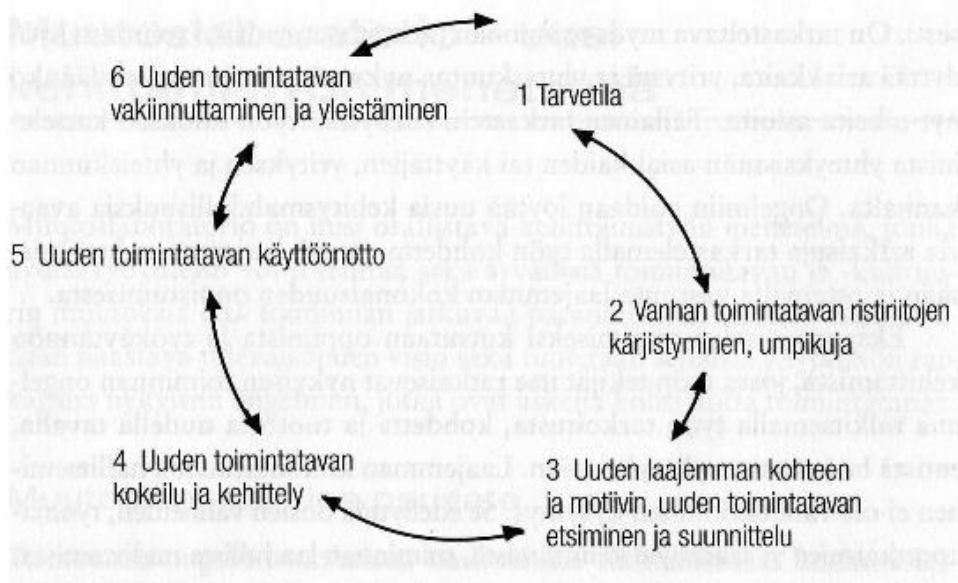
- arvioida oman alan tarjontaa ja uusien asiakkaiden löytymistä tuotteistamisen lähtökohdista
- täsmentää taloudellisesti kannattavan liikeidean ja kehittää toiminta-ajatuksen
- suunnitella yrityksen toimintaa tavoitteellisesti ja asiakaslähtöisesti
- tehdä yrityksen toimintaan liittyviä työtehtäviä
- hankkia yhteistyökumppaneita ja rakentaa liiketoiminnan edellyttämiä verkostoja
- esitellä yrityksen toimintaa erilaisissa tilanteissa
- käyttää toiminnassaan apuna tieto- ja viestintätekniikkaa
- toimia yrityksessä osana ryhmää, mutta kykenee myös itsenäiseen toimintaan ja päätöksentekoon
- arvioida yrityksen kehittämistarpeita.

Kuvio 3. Opetushallituksen tutkinnon perusteet, yrityksessä toimimisen kurssisisällöstä esim. Hotelli- ja ravintola-alan pt. 2.5.17 tai Autoalan pt 2.7.32, sama kurssisisältö löytyy myös muilta ammatillisen puolen kurssisisällöistä. (Opetushallitus www-sivut 2015, 89).

Ekpensiivisen oppimisen kehä (Kuvio 4) kertoo miten kehittämistyö eteni valmiiksi toiminnaksi:

1) *Tarvetila* kehittämiselle tuli Sataedun koulutuspäällikkö Mäkivaara-Vahteran kanssa käydyn keskustelun perusteella suoraan työelämän tarpeesta.

- 2) *Vanhan toimintatavan ristiriitojen kärjistyminen* muodostuu Sataedussa syvälle juurtuneesta käytännöstä teetätyttä opetusmateriaali jokaisella opettajalla erikseen.
- 3) *Uuden laajemman kohteen ja motiivin, uuden toimintatavan etsiminen* on osaltaan tämän kehittämistyön tavoite.
- 4) *Uuden toimintatavan kokeilu ja kehittäminen* tuotetaan haastatteluun pohjautuvien tietojen ja pilot- kokeilun kautta.
- 5) *Uuden toimintatavan käyttöönottoa* toteutetaan vuonna 2016.
- 6) *Uuden toimintatavan vakiintuminen ja yleistäminen* mahdollistuu onnistuneiden kokeilujen myötä ja pitkäjänteisenä toimintatapauudistuksena opintoalojen sisällä. Tärkeää on herättää oikeiden yhdysheikilöiden kiinnostus kehittää uudenlaista toimintatapaa ja pyrkimystä olla edelläkävijä muutoksen tiellä. Tie muutokseen tulee herättämällä ajatuksia ja ideoita, jotka johtavat käytännön toimintaan ja käyttöönottoon.

Kuvio 4 Expensiivisen oppimisen kehä (Muutoslaboratorio [www-sivut](http://www.muutoslaboratorio.fi) 2015.)

Kehittämistyön pilot -vaiheessa testataan pystytäänkö opetusta nostamaan opettajan osaamisen yläpuolelle, tuomaan opiskelijat päärooliin luokan eteen, muuttamaan vanhoja opetusmalleja ja hyödyntämään valmista kurssimateriaalia. Viitekehyksen keskeisimmät kehittämistyössä hyödynnettävät asiat tulevat olemaan;

- Osaamisperusteisuus ja osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Aiempi osaaminen tulee selvittää heti kurssin alussa, jolloin ohjataan opiskelija mahdollisesti eteenpäin opinnoissa.
- Opettaja ohjaajan roolissa, jolloin opettaja on luokan takana ja opiskelijat pääroolissa luokan edessä.
- Tarjotaan yrittäjämäistä pedagogiikkaa itse valittavilla oppimistehtävillä ja oppimistavoilla.
- Hyödynnetään erilaisia digitaalisia sovelluksia ja opiskelijoiden omia laitteita.
- Testataan Facebook oppimisalustana.
- Arvioidaan opiskelijat palautettujen tehtävien perusteella, ei “pärstäker-toimen” perusteella. Ideana; tehtävä on tehty tai tekemättä.
- Selvitetään opettajan kykyä opettaa toisen materiaalista.

Valmis kehittämistyö on PowerPoint kurssi, josta voivat opettaja ja oppilaat pilkkoa mieleisiään palasia. Tehtävät on luokiteltu värikoodamalla otsikot (kts. kuviossa 5): **Punainen!** = Pakolliset tehtävät yrityksessä toimimisen kurssin tavoitteiden toteutumiseksi. **Sininen *** = Hyvä käydä, jotta saavutetaan laajempi käsitys asiasta. **Vihreä #** = Kiva käydä, opiskelijoiden kannalta. Opettaja ja opiskelijat voivat yhdessä miettiä mitkä kurssitehtävät toteutetaan, jolloin hyödynnetään yrittäjämäistä pedagogiikkaa. Sisällöstä on mahdollisuus poimia myös yksittäisiä tehtäväkokonaisuuksia osaksi opetusta.

KURSSIN SISÄLLYSLUETTELO:

- * Kurssin esittely, osaamisen arviointi ja vaihtoehtoinen toteutustapa
- * Me "Uuden asiakkaan löytäminen maailmasta" - ryhmätyö
- * Facebook ryhmän luonti
- * Oman toimialan kehittäminen - käytännön toteutuksena
- * Yrittäjän videohaastattelu
- * Perehtyminen sisäiseen yrittäjyyteen – Henryn avulla
- * Yrittäjien esiintyminen
- * Yritys hyvä kilpailu
- * Yritystoiminnan projekti – käytännön toteutuksena
- * Oman toiminnan esittelyä
- * Pohdintaa ja kurssipalaute

Kuvio 5. Kehittämistyön kurssisisältö värikoodattuna

6.1 Kehittämistyön sisältösuunnittelu

Kehittämistyönä muodostuvan yrittäjyyskurssin tavoitteena on heittää opiskelijoille yrittäjyyden siemen vakoon ja odottaa sen kasvavan (Kaukonen, Maja & Reunanen henkilökohtainen tiedonanto). Sisältösuunnittelussa päällimmäisenä ajatuksena on, ettei pyörää tarvitse keksiä uudelleen. Tehtävien sisällöissä on hyödynnetty osittain valmiita tehtäväkokonaisuuksia. Internet on täynnä toistaan erilaisempia tehtäväideoita ja työkaluja. Suurin haaste opettajan työssä on löytää oikeat tehtävät ja työkalut oikeaan kurssiin. Tietoa ja ideoita löytyy valtavasti, mutta niiden etsiminen verkosta on työlästä ja erittäin aikaavievää. Kurssin sisältöä suunniteltaessa opetushallituksen materiaalipankeista, on löytynyt monta kokeilemisen arvoista, hyväksi todettua käytäntöä. Toteutukseen on mukaan valikoitunut tehtäviä esiin tulleista lähdeaineistoista, selatuista julkaisuista, tehdyistä haastatteluista, kuulopuheista ja omiin havaintoihin perustuvista ideoista.

Kehittämistyön toteutuksessa opettajan rooli uudistettiin. Professori Kirsi Lonkan näkemyksen mukaan asetelman pitää muuttua siitä, että ainoa aktiivinen toimija on tiedon jakaja (opettaja) ja muut istuvat passiivisena. Uuden oppimisen tulisi olla

yhdessä tekemistä, ei tiedon siirtämistä. Ennen kaikkea pitäisi muistaa, ettei opettaja ole ainoa, jonka pitäisi keksiä ja luoda. (Lonka 2015). Samasta aiheesta turkulainen luokanopettaja Maarit Korhonen kirjoittaa blogissaan, ettei mikään tutkimus tue sellaista oppimista, missä istutaan kuusi tuntia hiljaa (Korhonen 2015).

Kehittämistyössä kiinnitettiin huomiota opiskelijoiden aktiiviseen osallistamiseen ja opettajan roolin muuttamiseen luokahuoneessa. Opiskelijoita nostettiin esiin tutor -opettajien käyttöönottamisella. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa opiskelijat opettavat ja ohjaavat muita käytännön työskentelyssä ja ongelmatilanteissa (kts. kuvio 6). Opiskelijat pyrittiin saamaan aktiivisiksi toimijoiksi myös tehtävillä, joissa he saivat toteuttaa omaa luovuutta ja valita vapaasti toteutusmalleja (kts. kuvio 7).

! Facebook ryhmä

Kuva lainattu:
<http://blog.barkkeyus.com>

1. Luokaa (tutor-opettaja) oma facebook ryhmä (opettaja ylläpitäjäksi) ja varmistakaa, että kaikki opiskelijat kuuluvat facebookkiin. Mikäli kaikilla kurssiin osallistujilla ja opettajilla on jo yhteinen ryhmä siirrykää kohtaan 3. (Voitte halutessanne luoda myös yhteisen whatsapp ryhmän)
2. Ryhmästä valitaan yksi/kaksi tutor "opettajaa" jotka näyttävät miten tunnukset hankitaan, ryhmä luodaan ja tarvittava tekniikka toimii. Tutor opettajille esitetään vapaasti kysymyksiä. Tutor opettaja osaa usein opettajaa paremmin tekniikan. Tutor opettajat luo tarvittaessa ryhmän, mikäli sitä ei ole vielä olemassa.
<https://www.facebook.com/>
3. Jokainen käy facebook ryhmässä kertomassa oman elämänsä yhteyksistä yrittäjyyteen ja kokemuksiä siitä. Esim. oma kiinnostus, perheessä yritys ja miten vaikuttanut elämään. Onko sukulaisilla, naapurilla, kaverin perheellä yritys...

Kuvio 6. Opiskelijat luokan eteen tutor- opettajan roolissa

* Tutustuminen ammatteihin ja yrittäjiin tekemällä videohaastatteluja 1/3

- Sopikaa yrittäjän kanssa videohaastattelu aika. Haastattelu voidaan toteuttaa kotona tai kouluaikana. Voitte toteuttaa esim. animoto ohjelmalla. Ohje ja malli animotosta: <https://drive.google.com/folderview?id=0B1DrjGC54m7ROVkc2xuM3REY2s&usp=sharing>.

TAI

- Kuvaamalla älypuhelimella tai tabletilla haastattelu.

TAI

- Tai jollain muulla tapaa. Toteutusmuoto vapaa, mutta oltava digitaalisessa muodossa.

Kuvio 7. Opiskelijoiden mahdollisuus valita toteutustapoja.

6.1.1 Osaamisperusteisuus kehittämistyössä

Osaamisperusteisuus on uusi tapa toimia opetusta toteutettaessa ja arvioitaessa Sata-edussa sekä koko Suomessa. Opiskelijan muualta saamaa osaamista pitää hyödyntää aiempaa enemmän. Osaamisperusteisuutta toteutettaessa opettajan velvollisuutena on selvittää kurssin alussa, löytyykö opiskelijalta jo osaamista aihealueesta; mikäli osaamista löytyy, tulee tämä osaaminen todentaa ja hyödyntää. Osaamisperusteisuuden toteutuminen selvitetään heti alussa käymällä läpi kurssisisältö katso kuvio 8, sekä käymällä läpi opetussuunnitelman määrittämät kurssin ammattitaitovaatimukset, jotta opiskelija pystyy kartoittamaan, löytyykö häneltä jo mahdollisesti kurssin aikana vaadittua osaamista. Kurssisällössä kehoitetaan opiskelijaa myös pyytämään osaamisen arviointia. Tavoitteena on saada osaamisperusteisuuteen liittyvää tunnistamista ja tunnustamista aikaan ja edistää näin osaamisperusteisuuden toteutumista. Mahdollisen osaamisen todentamisen jälkeen opiskelija saa kurssisuorituksen ja voi siirtyä eteenpäin muihin opintoihin. Opettajien tehtävänä on testata osaaminen kurssiin soveltuvien näyttöin, case -kokonaisuuksin tai todistuksien perusteella osaamisen selvittämiseksi. Opetushallitus on luonut osaamisen arviointitalulukon osaksi opetussuunnitelmaa, jota on myös hyödynnetty kehittämistyössä (kuvio 9). (Kärki 2014; Opetushallitus www-sivut 2015).

! YRITYKSESSÄ TOIMIMISEN KURSSISISÄLTÖ

Ammattitaitovaatimukset: opiskelija osaa (opetushallituksen määräys)

- * arvioida oman alan tarjontaa ja uusien asiakkaiden löytymistä
- * suunnitella yrityksen toimintaa taloudellisesti ja asiakaslähtöisesti
- * täsmentää taloudellisesti kannattavan liikeidean ja kehittää toiminta-ajatuksen
- * tehdä yrityksen toimintaan liittyviä työtehtäviä
- * hankkia yhteistyökumppaneita ja rakentaa verkostoja
- * esitellä yrityksen toimintaa
- * käyttää eri tieto- ja viestintätekniiikkaa
- * toimia yrityksessä osana ryhmää, mutta kykenee myös itsenäiseen toimintaan ja päätöksentekoon
- * arvioida yrityksen kehittämistarpeita

LÄHDE: www.oph.fi

Osaatko jo / onko sinulla työkokemusta esim. yrittäjänä näistä asioista? Pyydä osaamisen arviointi.

Kuvio 8. Opiskelijoiden osaamisen tunnustamista ja tunnistamista selvitetään heti kurssin alussa.

Osaamisen arviointi voidaan suorittaa opiskelijan työpaikalla tai yrityksessä hyödyntäen opetushallituksen osaamisenarviointi -kaavaketta tai hyväksilukemalla yrittäjyyteen liittyvä työkokemus, josta oltava todistus ja varmistetaan osaaminen opetushallituksen osaamisenarviointiin perustuvalla itsearviointikaavakkeella, jonka muotoilin helpommin opiskelijan ymmärrettäväksi (kuviossa 9). Kaavake on saatavilla kehittämistyön tuotoksessa. Linkki löytyy PowerPoint esityksen opettajille suunnatusta muistiinpanot kentästä. (Opetushallitus www-sivut 2015).

Ammattitaidon osoittaminen: Yrittäjyys toiminnan suunnittelu

Opiskelija osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä toimimalla yhteistyössä ryhmän, yhteistyö yrityksen ja eri toimijoiden kanssa esim. omassa yrityksessä, harjoitusyrityksessä tai vastaavassa. Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava ammattitaito vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä. Ammattiosaamisen näyttöä voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu. Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla. (www.oph.fi)

Ammattitaidon osoittavien kurssitodistusten lisäksi suoritetaan itsearviointi osaamisesta.

Suorita itsearviointi ja kerro seuraavista aihealueista:

1. Yritystoiminnan suunnittelun vaiheet
2. Arvioi miten omaa osaamista voidaan tuotteistaa tai millaisia liiketoiminta mahdollisuuksia markkinoilta on löydettävissä
3. Kerro alalla toimivista yrityksistä ja asiakkaista
4. Arvioi oman yritys suunnitelman toteutus mahdollisuuksia ottaen huomioon toimialan lainsäädäntö ja kilpailulaki
5. Mieti oman alan asiakasryhmälle tuote tai palvelu ja kuvaile sen asiakas-hyötyjä
6. Kerro jostain yritysmuodosta ja sen perustamisesta
7. Kuvaava markkina/kilpailutilanteen kehitysnäkymiä
8. Markkinointi,- osto,- tuotanto,- logistiikka,- tieto,- ja viestintäteknologian sekä kirjanpidon suunnitelma
9. Budjetti- ja rahoitussuunnitelman laadinta
10. Pohdi riskienhallintaa ja työturvallisuutta
11. Mistä hankit tietoa yrityksen perustamisesta ja lopettamisesta
12. Liiketoimintasuunnitelman merkitys
13. Kestävä kehityksen arvot yritystoiminnassa
14. Ergonomia työskentelyssä *(Kysymykset johdettu www.oph.fi)*

Kuvio 9. Osaamisperusteisuuden osoittaminen

Yrityksessä toimimisen kurssitehtävät arvioidaan joko tehtyinä tai tekemättöminä. Osaaminen on hankittu tai jätetty hankkimatta. Kurssista ei suoriteta näyttöä tai koetta.

6.1.2 Verkko- ja mobiiliteknologia kehittämistyössä

Mobiililaitteita on Sataedussa pilotoitu hankkeiden kautta. Parhaaksi käytännöksi on todettu, että opiskelijoilla on omat henkilökohtaiset koneet. Opiskelijoita ei ole veloitettu ostamaan omia tabletteja, sillä opetusmateriaalia ei ole vielä riittävästi verkossa. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015.) Tästä syystä kehittämistyössä otettiin käyttöön opiskelijoiden omat kotitabletit ja älypuhelimet sekä hyödynnettiin saatavilla olevia laitteita (kuvio 10).

Opettaja lue myös
MUISTIINPANOT kenttää!

Kursin suunnittelija:
Lehtori Anne Kerstinen

YRITYKSESSÄ TOIMIMINEN

Kurssista ei ole tenttiä tai näyttöä!
Kurssi arvioidaan tehtävien
perusteella. Kurssin aikana opiskelijalla saa olla käytössä
omat kannettavat tabletit tai älypuhelimet (suositus).

Ryhmä ja opettaja luovat
oman rungon tehtävistä.
Tehtävien toteutusjärjestystä
on helppo muuttaa.

Kuvio 10. Opiskelijoiden omien verkko- ja mobiililaitteiden käyttö kursilla.

Aiemmin yrittäjyyskurssia on kokeiltu Sataedussa myös puhtaasti verkkokurssina, josta on maksettu jopa starttirahaa uusille yrittäjille. Pelkkänä verkkokurssina tehdyt toteutukset ovat jääneet aina huonoiksi, suorituksia ei ole juurikaan tullut. (Kaukonen, Maja & Reunanen henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2015). Opiskelijat tarvitsevat edelleen kasvokkain tapahtuvaa opetusta. Kanssakäyminen opettajan ja opiskelijoiden kanssa lisää sosiaalista verkostoitumista ja sidoksien luomista, kasvattaen samalla motivaatiota. Tämän kehittämistyön kurssisisällössä opiskelijalle tarjotaan mahdollisuus osallistua opetukseen tai suorittaa kurssi osittain itsenäisesti blogia pitämällä. Blogin pitäminen edellyttää opiskelijalta oma-aloitteisuutta ja oivaltamista. Kehittämistyössä ei ole haluttu päättää opiskelijan puolesta kumpi tapa toimii hänelle parhaiten (kuvio 11). Blogin pitäjä osallistuu myös käytännön opetukseen toteutusosion ajan. Sopivat blogialustat sain tietooni Sataedun viestintäsuunnittelija Johanna Virtaselta, joka pitää itse myös työssään blogeja.

1/3 Toteutustapa blogina???

- HALUATKO HAASTAA ITSESI? Tämä toteutustapa sopii niille, jotka haluavat kehittää lisää omaa osaamista ja tutustua itsenäisesti blogi maailmaan.
- Voitte toteuttaa kurssia blogina, jossa on paljon **itse otettuja** kuvia tai videoita, konkreettisesta toiminnasta ja omasta työskentelystä. Blogi lisätään koko ryhmän nähtäväksi facebookiin.
- Blogia voi hyödyntää myös jatkossa muilla kursseilla ja omaa osaamista kuvaten esim. kakut, kampaukset, remontit yms... omaan alaan liittyvin kuvin ja tehdyin teoksin. Hyvästä blogista voit tehdä itsellesi vaikka ammatin.
- Tutustu malliblogiin <http://nayteikkunassa.blogspot.fi/>
- **Keskustele opettajan kanssa kurssin suorittamista ETÄNÄ blogiin tehtävin palautuksin. (HAASTAVA VAIHTOEHTO, joka vaatii itsekuria ja oivalluksia, sekä hyvää atk-osaamista)**

**Katsokaa
yhdessä tämä linkki!!!**

Kuvio 11. Kurssin toteutustapa blogina

Koskinen toteaa tutkimuksessaan internetin ja sosiaalisen median käytön olevan päivittäistä tai vähintään viikoittaista opiskelijoiden keskuudessa. Facebook oli selvästi käytöltään yleisempi kun sähköposti. (Koskinen 2012). Sataedussa opiskelijoiden keskuudessa on selvästi havaittavissa, ettei sähköposti tavoita enää opiskelijoita. Facebookin välityksellä tieto menee nopeasti perille ja opiskelijat osaavat järjestemän käytön. Opiskelijat käyttävät paljon myös Whatsapp- sovellusta. Näitä opiskelijoiden käytössä olevia sovelluksia hyödynnettiin kehittämistyön opiskelealustoina (kuvio 6.).

Kehittämistyössä tarjottiin opiskelijoiden käyttöön eri sovelluksia, kuten kuviossa 12 on tarjottu 2d sovellus, jonka käyttöä suositeltiin Opetushallituksen Hyvät käytännöt -sivustolla. Vastaavasti Qr-koodin käyttöä suositteli koulutusjohtaja Tuomas Mäki-ontto, joka oli kuullut Ulvilan Sataedun onnistuneista kokeiluista ja aiheesta löytyi myös Opetushallituksen sivustolta Hyvä käytäntö. Qr -koodista on ollut Sataedussa muutamilla osastoilla onnistunut kokeilu. Qr -koodiin voidaan sisällyttää tietoa, jonka saa käyttöön omalle mobiililaitteellaan esim. turvallisuusoppaaseen suora linkki, video omaan tiedotteeseen. Monella opiskelijalla on olemassa qr-koodi skanneri omassa kännykässään. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015).

2) Luokaa/täydentäkää perehdytystä 3/5

voitte käyttää <https://www.thinglink.com/edu> ja tehdä 2-d esittelyvideon jostain osa-alueesta tai koko toiminnasta. Malli esimerkki toteutuksesta 3d versiona <http://ekartta.fi/tavastia/pintakilta/>

Tai

luokaa qr-koodi perehdytykseksi johonkin työpisteeseen esim. hygienia, työturvallisuus, laitteen toiminta, työn toteutus yms. Tutustukaan tehtävään linkistä. <https://hyvatkaytannot.oph.fi/kaytanto/1655/?q=e7c95e55e15c637a6ab58fb5ec3857b0> tutustukaa linkistä oikealta kohde liite: Jakkaran valmistaminen.

Luokaa koodi sivustolla <http://www.qr-koodit.fi/generaattori>

Tai

jokin muu tapa, joka on mielellään digitaalinen...

Kuva lainattu: <http://www.psycon.fi>

Kuva lainattu:
<http://2dhebestclassforever.blogspot.fi/>

Kuva lainattu:
[kasvimoobilivillispaces.com](http://www.kasvimoobilivillispaces.com)

Kuvio 12. 2d-sovelluksen hyödyntäminen ja qr-koodi.

Sataedun liiketalouden kouluttaja Tarja Maja suositteli pelien tekemistä, josta sovelsin mahdollisuuden toteuttaa asia verkkopelin muodossa. Verkkopelille sopiva ohjelma (<https://getkahoot.com>) (kuviossa 13) löytyi Sataedun pilvipalvelun keskusteluista.

3) Yritysmuodon suunnittelu 4/5

- Laatikaa omalle toimialalle (opetusravintola, opetuskampaamo, opetuskorjaamo...) yritysmuoto ja perustelkaa miksi se olisi mielestänne sopiva/hyvä/huono/riskialtis. Tutustukaa toiminimi, kommandiittiyhtiö, osuuskunta, osakeyhtiö, yritysmuotoihin ja vertailkaa niiden eroja ja perustelkaa sen mukaan valintanne.

TAI

- Valitkaa jokin yhtiömuoto ja rakentakaa siitä muille opiskelijoille peli esim. lautapeli. Pelin tehtävänä on oppia mitä valitsemanne yritysmuoto tarkoittaa, miten perustetaan yms. Tai voitte tehdä verkkopelin kirjautumalla <https://getkahoot.com> tutustukaa ensin jo olemassa oleviin peleihin hakusanoja käyttämällä.

Kuva lainattu:
<http://www.seppouutilla.com>

Kuvio 13. Yritysmuodon suunnittelu

Pääkaupunkiseudun opettajien sivustoilta löytyi animoto ohjelma (kuvio 12.), jota käytetään animaatioiden tekemiseen myös ala-asteilla. YouTubesta käyttöön löytyi valmiita yrittäjyyteen liittyviä opetusvideoita ja tehtäviä, kuten Henry videosarja.

Googledocs ohjelmaa hyödynnettiin erilaisten tehtäväsivustojen tarkentamiseen sekä tarjottiin myös opiskelijoille mahdollisuus tutustua tähän helppokäyttöiseen yhteisen tekstien tekemisen muotoon (kuvio 14). Opetushallituksen Hyvät käytännöt sivut tarjoaa kaikkien opettajien käyttöön tehtäviä, jotka on todettu opetuksessa hyväksi. Kyseinen sivusto löytyi sattumalta.

Kuva lainattu:
<http://www.keventajat.fi>

*SISÄINEN YRITTÄJYYS

Kuva lainattu:
<http://www.globealebridge.com>

- Katsokaa läpi videot ja tehkää tehtävät.
- Henry videoissa vaihtakaa lukiolainen sanan tilalle mielessänne ammattikoululainen/minä
 - Sisäinen yrittäjyys:
 - <https://docs.google.com/document/d/1RwjS80hDuciZ3y0ENbOSM570HL3hsAg6KXREsn5dQ/edit?usp=sharing>
 - <https://www.youtube.com/watch?v=9k9QTYOM6aI&list=PLXrKVzucAhr3y1-zjvCyUj8ZVaa5A9eGV>
 - Tiimityö:
 - <https://docs.google.com/document/d/11DjBJPfdgrbVemisPjadRcdTt4C1ZAfUp8me1FCxZ8Y/edit?usp=sharing>
 - <https://www.youtube.com/watch?v=sFmpOghAC6o&list=PLXrKVzucAhr3y1-zjvCyUj8ZVaa5A9eGV>
- Tehtävät palautetaan ryhmän facebook sivulle. Muiden palautuksia voi asiallisesti käydä kommentoimassa. Plagiointi kielletty.
- Mikäli olette tehneet version paperille niin: Valokuvaa työ älypuhelimella tai tabletilla. Tarkenna kuva huolella, jotta työstä saa selvää. Varmista että kamera ei liiku ja valoa on riittävästi. Lähetä työ.

Kuvio 14. Sisäinen yrittäjyys Henryn ja Googledocsin avulla.

Työelämässäkin monimutkaisia ongelmia ratkaistaan yhdessä. Tietoa myös luodaan, eikä pelkästään hankita, toteaa professori Kirsi Lonka. (Lonka 2015.) Kehittämistyössä käytössä oli erilaisia verkko- ja mobiilipedagogiikkaa hyödyntäviä työvälineitä. Nämä työvälineet ovat monelle opettajalle vielä täysin vieraita. Kurssia toteutettaessa tavoiteltiin opettajan osaamisen haastamista ja kykyä lähteä ratkomaan verkko- ja mobiiliteknologian tuomia käytännön ongelmia yhdessä opiskelijoiden kanssa. Tarkoituksena ei ole, että opettaja osaisi järjestelmien käytön, vaan järjestelmien käyttöä opeteltaisiin yhdessä opiskelijoiden kanssa. Opiskelijat ovat järjestelmien “pääkäyttäjii” ja toiminnan ohjaajia. Opettajan tehtäväksi jäisi ratkoa tai hankkia neuvoja, kun ongelmaa ei saada yhdessä selvitettyä. Ongelmien ratkaisuun käytössä on Sataedun tietohallinnon osaavat tukihenkilöt.

Digitaaliseen opetukseen ja aineistoon perehtyminen tuntui välillä jopa tukahduttavalta. Internetti on pullollaan tietoutta, mutta suurimmaksi ongelmaksi muodostui oikean tiedon löytäminen ja rajaaminen. Erilaisia digitaaliseen oppimiseen liittyviä sivustoja on valtavasti ja tuntuu kuin tietoa tulisi liikaa. Kaikkiin käsitteisiin ja ohjelmiin ei yksinkertaisesti pysty perehtymään. Haastena oli sopivien sovelluksien löytäminen ja vasta käytäntö näyttää miten ne toimivat. Verkko- ja mobiiliteknologiaa hyödyntävän oppimismateriaalin muodostamisen haaste on selvästi liian hajallaan oleva tieto. Käsitteistö digitaalisessa maailmassa tuntuu aiheuttavan myös päänvaivaa. Mikä sovellus omaan tietokoneeseeni sopii, mitä eri hienot nimikkeet tarkoittavat ja mistä lähdän sovelluksessa liikkeelle. Sovellukset edellyttävät usein myös jonkinlaista kielellistä osaamista, kirjautumista ja omaa oivaltamista. Selvää kuitenkin on, että pysyäksemme Opetushallituksen vaatimalla tasolla, on verkko- ja mobiiliteknologia lisättävä koko Sataedun yhteiseksi toimintatavaksi.

6.1.3 Yrittäjyyskasvatus kehittämistyössä

Yrittäjyyden opettaminen kouluissa on kirjavaa. Ahvenharjun ja Tukkimäki-Hildénin mukaan yrittäjyyskasvatusta arvioitaessa koulun ulkopuolelta opitut taidot (arkipäviän taidot, leirikoulu yms) vaikuttavat yrittäjyyskasvatuksen arviointiin, sillä yrittäjyyskasvatusta ei pysty mittaamaan perinteisin menetelmin tiedon määrällä. Yrittäjyyskasvatus kehittämistyössä on sisäisen yrittäjämäisen asenteen oppimista. (Ahvenharju & Tukkimäki-Hildén 2011,148).

Irlantilaisessa tutkimustyössä kokemuksellinen oppiminen on todettu hyväksi. Kokemuksellisella oppimisella tutkimuksessa viitattiin yrittäjyysopintojen suorittamiseen henkilökohtaisen yrittäjämentorin kanssa. Yrittäjämentorin kanssa opiskelija perusti itse oman uuden yrityksen. Toteutuksessa hyväksi koettiin yrittäjän aktiivinen mukanaolo ja sosiaalinen kontakti. (Rigg & O'Dwyer 2012, 4-5). Tätä käytännön hyväksiosoittamaa kokeilua pyrittiin myös hyödyntämään kehittämistyössä, aktivoimalla yrittäjien ja oppilaitoksen yhteistyötä (kuvio 15.).

* Nuoret yrittäjät esiintymässä

Kuva lainattu:
<http://www.yrityshuolto.fi>

- Nuoret yrittäjät esiintymässä, elinkeinoelämän yritysneuvoja kertomassa yrittäjyydestä tai esim. Satapro Kirsi Liljeroos kertomassa heidän toiminnastaan. Opettaja buukkaa tai jos opiskelijoilla tuttuja yrittäjiä voi niitä yhteyksiä hyödyntää.
- Voidaan toteuttaa myös yritysvierailuna, kuljetuksista voi neuvotella esim. logistiikkapuolen yhteistyönä

Tehtävänanto:

- https://docs.google.com/document/d/11411mFPIDzK6tjNK-aP1r1Op6P_jnhCO3wOPE9VIsI0/edit?usp=sharing
- Ryhmästä valitaan yksi/kaksi tutor ”opettajaa” jotka näyttävät miten tehtävään tarvittava tekniikka toimii. Tutor opettajille esitetään vapaasti kysymyksiä. Tutor opettaja osaa usein opettajaa paremmin tekniikan. Tarvittaessa tutor opettajat perehtyvät tekniikkaan.
- Kun työ on valmis liittää opettajanne asiakirjan jäseneksi, niin hän pääsee näkemään työn. (linkki tulee s-postiin). Lisätäkää työ myös facebook sivustollenne omaan kansioon.
- Keskustelkaa yhdessä ryhmän kanssa esiintymisestä ja syntyneistä ajatuksista.

Kuvio 15. Opiskelijoiden ja yrittäjien konkreettinen kohtaaminen

Kehittämistyössä yrittäjämäistä toimintatapaa kokeiltiin (kuvio 16.). Koulussa on turvallinen ympäristö päästä kokeilemaan, mitä yrittäjyys on. Epäonnistuminen koulun yritysprojekteissa on sallittua tai jopa toivottavaa, sillä sitä kautta opiskelijat oppivat paljon. Mikäli työ toteutetaan ulkopuoliselle yrittäjälle, kasvattaa se opiskelijoiden motivaatiota hoitaa asia kunnolla. Sekundaa ei hyväksytä. Kulttuurialan opettaja Jouko Kämäräinen toteaa: ”Kun annamme mahdollisuuksia, opiskelijoilta tulee tosi hyviä ideoita.” (Leiviskä 2015). Kehittämistyön kurssisisällössä pyrittiin myös keskittymään ajatukseen pitää tehtävänannot riittävän avoimina, jotta opiskelijat pääsisivät toteuttamaan omia ideoitaan. Todellisen liiketoiminnan toteuttaminen opetuksessa on erittäin opettavaista opiskelijoille. Käytännön toteutukset sisältävät tosielämän simulointia. Toteutustavan haasteena on kurssin aikataulutus, jossa ei välttämättä pystytty aina joustamaan. (Vyakarnam & Hartman 2011, 42).

Oppilaitoksissa tulisi toimia yrittäjämäisesti. Kehittämistyön käytännön projektin (kuvio 16) tavoitteena oli miettiä, oliko hinta, laatu ja palvelu kunnossa. Tärkeää on saada opiskelijat oivaltamaan minkä verran jokin tuote maksaa, jotta hän ymmärtäisi mitä myytävästä tuotteesta jää käteen. Opiskelijan tulee ymmärtää mitä seuraamuksia on

yrittäjälle, mikäli materiaaleja käytetään liikaa tuotteen tai palvelun toteuttamiseen. Esimerkiksi katetta ei välttämättä jää yhtään, jos lihakääryleitä laitetaan annokseen viisi kolmen sijasta. Opiskelijoiden tulisi myös ymmärtää, että joka ikinen työminuutti maksaa työnantajalle. (Alakoski henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015).

! YRITYSTOIMINNAN PROJEKTI 1/6

- Suunnitelkaa yhdessä tai mieluummin pienemmissä ryhmissä yritystoimintaa, joka TOTEUTETAAN. Esim. tuulilasin pesua parkkipaikalla, viikonloppu ravintolatoimintaa opetus ravintolassa, linnunpesien myyntiä kaupan pihassa, myyjäisten pitäminen yms. Jakakaa ryhmät- mieltikää ehdotuksia- esittäkää oma ehdotus. Voitte mieltää myös yhteistyötä muiden opintoalojen kanssa, joka lisää tehtävänannon hedelmällisyyttä. Selvittäkää myös olisiko paikallisilla yrittäjillä tarve toimeksiannolle.
- Tehtävänanto: <https://docs.google.com/document/d/1OH2lKmvqpRa5WuyY5o7DHieYo3XLIUU9TIY8SRsSUf8/edit?usp=sharing>
- Ehdotus palautetaan facebookiin luokan ryhmään
- Ryhmä voi työstää ajatusta kahvikupposen ääressä, ulkona tai muussa luovassa ympäristössä. Kunhan suunnitelma on esiteltävissä erikseen sovittuna aikana.
- Muut opiskelijat saavat asiallisesti kommentoida muiden ehdotuksia. Hiokaa ajatusta ja hyväksyttäkää suunnitelma opettajalla.
- Valitkaa joko yksi tai useampi esityksistä toteutettavaksi. Mieltikää myös toteutusajankohta ja paikka.

Kuvio 16. Yrittäjyyden toteuttaminen

6.2 Pedagogiikka

Oppimistapahtuma on erilainen eri ryhmien kesken, vaikka opetus olisi pääpiirteittäin sama (Maja 2010, 9.)

Opetusmateriaalin runko on samanlainen kaikille. Erilaiset oppijat on huomiota tehtävissä joustavuudella. Esimerkkinä haastattelun voi toteuttaa useilla eri tavoilla, kuten videohaastatteluna, kerronnallisena, kuvaklippeinä tai ”radiohaastatteluna”. Vaihtoehtoja tarjotaan monia (kts kuvat 7,12,13). Kerrotaan mitä halutaan lopputulokseksi, mutta matka siihen on opiskelijan itse valittavissa. Opettaja usein sortuu miettimään liikaa valmiiksi toteutustapaa. Opiskelija voi suorittaa tehtävät myös itsenäisesti ja

edetä omaan tahtiin (kuvio 11). Kehittämistyössä nuorten pyritään ottavan ohjat. Opettajan rooli on enemmän ohjauksellinen, tsemppari, mentori. (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015).

Kehittämistyössä tarjotaan opettajalle mahdollisuus toteuttaa yrittäjämäistä pedagogiikkaa, jossa opiskelijat otetaan osaksi sisältösuunnittelua. Opettajan on mahdollisuus antaa opiskelijoiden valita mitä tehtäviä kurssisisällöstä valitaan. Tällöin opiskelijat otetaan osaksi oppimista, eikä heille sanella ylhäältäpäin asioita. Opiskelijoille voidaan antaa ehdotus, joka voidaan yhdessä suunnitella sopivaksi. (Maja 2010, 22).

Kainuun ammattioppilaitoksessa toteutetut harjoitusyritykset ja oikeiden yritysten toimeksiannot ovat osoittaneet, että opiskelijat ovat olleet huomattavasti paljon ahkerampia, kuin aiemmin toteutetussa opetustyyliä (Leiviskä 2015). Tässä kehittämissä toteutettiin yritystoiminnan projekti (kts. kuvio 16.), jossa toteutettiin konkreettinen yritys, kokeiltiin pedagogisesti hieman totutusta poikkeavaa opetustyyliä ja annettiin opiskelijoille valta lähteä toteuttamaan omia ideoitaan ja luomaan yritystoimintaa tyhjästä. Tavoitteena oli saada opiskelijat innostumaan ja luomaan yhteyksiä oman luokkahuoneen ulkopuolelle.

6.3 Oppimistehtävät

Kehittämistyön yrittäjyyskurssin tehtävät ovat pääsääntöisesti tekemällä oppimista. Tärkeimpänä tavoitteena on, että saataisiin joku innostumaan, saati että joku oppii sisällön ainoastaan hetkellisesti (Mäki-Ontto henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015).

Kehittämistyössä me -henkeä eli ryhmän dynamiikkaa pyritään luomaan tarjoamalla kynät, värit ja paperia, sekä vapaus ilmaista itseään. Yrittäjyyskasvatuksessa se voi auttaa avaamaan stereotyyppioita sekä auttaa määrittämään omaa käsitystä yrittäjyydestä. Samaa metodologia käytetään, kun autetaan lapsia toipumaan väkivaltaisista traumoista. Kyseessä on tehokas työkalu ja sitä voidaan käyttää monissa ympäristöissä. (Vyakaranam & Hartman 2011, 45). Tehtävää hyödynnetään kehittämistyön alussa (kuvio 17).

Tehtävän tavoitteena on toimia mukavana aloituksena yrittäjyyteen ja ryhmään tutustumiseen.

Me

Kuva lainattu
[<http://wpb.org/screen-on-the-green/movies/despicable-me-2/>]

- Opettajan ohjeet muistiinpanoissa.
- Ryhmä jakautuu kolmeen ryhmään. Jokainen ryhmä työskentelee 30 min **jokaisessa** tilassa (sis. luokan/tilan vaihdot)
- Teemana on **”uuden asiakkaan löytäminen maailmasta”**
- Tuotos saatava valmiiksi ajassa. Seuraava ryhmä jatkaa työskentelyä tuotoksen pohjalta.

- 1) Tehtävänannot luokissa. Aikaa 30 min/ tehtävä (sis. Luokan vaihto aina yhden tehtävän jälkeen ryhmänä)
- 2) Kts. Kohta 2. Tehtävän jälkeen luokan vaihto eri tilaan ryhmänä.
- 3) Kts. Kohta 3. Tehtävän jälkeen luokan vaihto eri tilaan ryhmänä.
- 4) Kokoontuminen omaan luokkaan. Töiden esitys kohta 4.

Jokainen ryhmä aloittaa omassa luokassa/tilassa kohdasta 1.

- Lisätietoja aiheesta linkistä <https://hyvatkaytannot.oph.fi/kaytannot/1955/?q=e7c95e55e15c637a6ab58fb5ec3857b0>

Kuvio 17. Me tehtävän toteutus luovia työvälineitä hyödyntäen

Liiketoimintasuunnitelman tekeminen valikoitui kehittämistyön tehtäväsälttöön (kuvio 18), sillä liiketoimintasuunnitelmaa tarvitaan mm. starttirahaa hakiessa, lainaneuvotteluissa, tukihakemuksissa, neuvotteluissa muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Tärkeintä on kuitenkin, että yritystoimintaa tulee tuolloin pohdittua monelta eri taholta. Haasteena voi kuitenkin olla, ettei opiskelija osaa vielä omaksua tai sovetaa asioita. (Maja 2010, 14). Myös yritysneuvoja Patoranta vahvistaa liiketoimintasuunnitelman olevan aiempia vuosia tärkeämpi työkalu, kun lähdetään suunnittelemaan yritystoimintaa (Patoranta henkilökohtainen tiedonanto 17.11.2015).

! LIIKETOIMINTASUUNNITELMA 2/6

- Katsokaa video <https://www.youtube.com/watch?v=jrBoeJyTR4A>
- Laatikaa liiketoimintasuunnitelma ryhmissä yritystoiminta projektille ja täyttäkää se alla olevassa linkissä. (Tutustukaa ensin itsenäisesti linkkiin, jonka jälkeen opettaja kiertää avustamassa ryhmiä).

• <https://www.liiketoimintasuunnitelma.com/>

Kuvio 18:
Kuvio 18:
www.liiketoimintasuunnitelma.com

Kuvio 18. Liiketoimintasuunnitelman laatiminen

Kirjanpitäjä, yrittäjä Soili Laakso toi esiin julkaisussaan -Paljonko työntekijä maksaa työnantajalle, miten harvoin palkkaneuvotteuissa esiin nousee se toisia, ettei kuukausipalkka ole kokonaiskustannus, joka palkanmaksusta työnantajalle lankeaa (Laakso 2015). Kehittämistyössä opiskelijoita herätetään ymmärtämään yrittäjän työntekijäkustannuksien muodostumista, laskemalla minkä verran työntekijä maksaa yritykselle sekä minkä verran tuloa pitää hankkia, jotta omaan haavepalkkaan voi päästä omaa yritystä pyörittämällä (kuvio 19). Tavoitteena on nostaa oman palkan kunnioitusta ja sisäisen yrittäjäyshengen kasvua.

!TOTEUTUKSEN JÄLKEEN 5/6

- toiminnan jälkeen, laskekaa toiminta päivänne kannattavuus. Laskekaa kaikki kulut ja vähentäkää ne myynnistä, paljonko saitte? Voitte hyödyntää alla olevaa linkkiä Nordean kannattavuuslaskuriin:

• <http://www.nordea.fi/yritykset+ja+yhteis%C3%B6t/rahoitus/investoinnit/kannattavuuslaskelma/706624.html>

- Laskekaa minkä verran te tulette maksamaan työnantajalle / minkä verran yrittäjänä teidän tulisi tienata päästäksenne tavoite palkkaanne. Linkki laskuriin alla (skrollaa alas sivustoa).

<http://www.taloussanommat.fi/yrittaja/2014/02/11/yrittajana-samat-tulot-kuin-nyt-laskuri-kertoo-paljonko-on-myytava/20141875/137>

Voitte tutustua myös työnantajan kustannuksiin ja palkankorotuksen vaikutuksiin yrittäjällä:

https://docs.google.com/document/d/1BahPq2xLHdOVmgvA7km9NjVCn6vXlHY_QHa4RWjBIUKA/edit?usp=sharing

Kuvio 19:
Kuvio 19:
www.wordpress.com

Kuvio 19. Toiminnan kustannusten selvittäminen

Sataedussa on mahdollisuus yritystoimintaa toteuttaa osuuskuntatoimintana, vetäjänä toimii Kirsi Liljeroos. Osuuskuntatoiminnassa opiskelija toimii yrittäjänä Sataedun sisällä. Opiskelija osallistuu SataPro toimintaan 50 € alkupanoksella. Opiskelija voi toteuttaa työssäoppimista myös tällä toimintamallilla. Opiskelijat laativat omat hinnastot ja esitteet omaan toimintaansa, toimintaa toteutetaan asiakkaille myös iltatoimintana, opiskelijalla on oma y-tunnus käytössä, erilliset toimintasopimukset, kyseessä on yrittäjän toimintamalli ilman yrittäjän riskiä. 50 € palautuu kun eroaa osuuskunnasta. (Kaukonen, Maja & Reunanen henkilökohtainen tiedonanto). Kehittämistyön toteutuksessa tarjotaan mahdollisuus tutustua lähemmin tähän Sataedun yrittäjämäiseen SataPro toimintaan tai paikallisiin yrittäjiin vierailuna (kuvio 15).

Yhdelle asia on innostava, toiselle vastenmielinen ja kolmannelle yhdenmukainen, huolimatta siitä, että kyseessä on sama asia (Tuominen & Ahola 2012, 9.) Kehittämistyön tehtävät eivät varmasti tule olemaan kaikkien opiskelijoiden tai opettajien mielestä hyviä. Tavoitteena on kuitenkin tarjota runko, jonka voi muotoilla itselleen mieleiseksi. Kehittämistyön oppimistehtäviin kannattaa tutustua tarkemmin kehittämistyön Power-Point osiossa, jossa koko kurssi ja kaikki tehtävät ovat nähtävissä yksityiskohtaisesti. Kurssin pohjustukseksi tulee myös saatekirje opettajille, joka on luettavissa liitteestä 6.

6.4 Pilot -testaus ja muutostyö

Kehittämistyön lähtötilanteessa tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeässä roolissa oli pilotointi, jonka myötä käytännön tuoma kehittämistarve ilmenee (Mäkivaara-Vahtera henkilökohtainen tiedonanto 12.2.2015.)

Nuoret opiskelijat ovat hyvin erilaisia kaikkialla, myös Sataedussa. Kaikille nuorille ”tuleminen joksikin” koulutuksen kautta ja työelämässä ei ole itsestäänselvä tavoite. Esimerkiksi 2007 tehdyssä tutkimuksessa lähihoitajaopiskelija Riia haastattelussaan kertoi, ettei osaa kuvitella itseään työelämässä. Riia vertasi itseään työelämän ulkopuolella olevaan isäänsä. Opiskelu näyttäytyi hänelle pakkona, joka olisi ollut sietämätön

ilman sosiaalisesti palkitsevaa ryhmää. Hän kertoi miettivänsä koulun lopettamista päivittäin. (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen & Lappalainen 2010, 203-204). Tästä ja monista muista syistä kehittämistyön hienot suunnitelmat eivät välttämättä onnistu aina suunnitellulla tavalla.

Pilot -testaukseen osallistuneet nuoret suorittivat Sataedussa Kokemäellä kokin ja tarjoilijan tutkintoa toisella vuosikurssilla. Opiskeluryhmään on integroitu Sataedussa 2014 astuneen uudistuksen myötä myös erityisopiskelijat. Kehittämistyön pilot -testaukseen osallistuivat opettaja Marika Koski, opettaja Kirsi Sulin sekä opettaja Anne Kerstinen. Pilot -kokeilu oli alunperin tarkoitus vetää toisen jakson aikana talvella 2015. Suunnitelmat kuitenkin muuttuivat ja aikataulullisista syistä kurssi jatkui neljänteen jaksoon kevääseen 2016.

Kehittämistyön yrittäjyyskurssisisältöön tehtiin parhaat mahdolliset valinnat käytössä olevan tiedon avulla (Tuominen & Ahola 2012, 9.) Pilot kokeilun aikana kurssimateriaaliin tehtiin muutoksia sekä osaa kurssimateriaalin sisältöä hyödynnettiin sovelletusti opetuksessa. Kertaluontoinen pilot -kokeilu ei kuitenkaan antanut täysin autenttista tutkimustulosta, mutta antoi näkemyksen pahimmista puutteista, parhaista onnistumisista sekä antoi omaa näkökulmaa viitekehyksessä esiin nousseisiin näkemyksiin käytännön työssä.

6.4.1 Pilot 1 Tarjoilijat

Ensimmäisessä pilotoinnissa mukana oli 2. vuoden tarjoiluluokka, joka aloitti yrittäjyyskurssi -pilotoinnin yhdessä opettaja Kirsi Sulinin kanssa. Pilotointi lähti erittäin hyvin liikkeelle. Opiskelijat tarttuivat innokkaasti tutoropettajan työtehtäviin ja loivat hetkessä Facebookryhmän ja lisäsivät tehtävänannot ryhmään. Tutoropettajat osoittivat erinomaista omatoimisuutta kehoittamalla muita kurssitovereita aktiivisesti osallistumaan ryhmän luomiseen ja tehtävien tekoon. Tutoropettajat soittivat Whatsappia hyödyntäen, myös poissaoleville opiskelijoille ja laittoivat heidät kotoa käsin töihin. Havaittavissa oli selkeää motivoitumista asioista ja vastuun ottoa.

Opiskelijoille tarjottiin mahdollisuus suorittaa tehtäviä osallistumalla tuntiopetukseen tai suorittamalla opintoja pitämällä blogia tehtävistä. Kuudesta opiskelijasta kaikki valitsivat blogin pitämisen. Blogin tehtävänannossa huomattiin puutteita, jotka korjattiin välittömästi. Materiaalissa ei ollut valmiiksi määriteltyjä blogiin soveltuvia tehtävänantoja, joten tehtävänanto selkeytettiin erilliseksi Googledocs -esitykseksi linkin taakse.

Blogina suoritettu kurssi tarjosi opettajalle vapautta hyödyntää aikaansa muihin opetuksellisiin tehtäviin. Blogiin liittyvät tehtävänpalautukset oli aikataulutettu, mutta palautukset eivät tulleet ajoissa. Opiskelijat olisivat tarvinneet tehtävien tekemiseen enemmän ryhmän ja opettajan tukea sekä aikaa suorittaa ne koulussa. Palautusten saamiseksi ryhmälle tarjottiin mahdollisuus suorittaa blogin tehtäviä tunnilla, jolloin palautuksia alkoi tulemaan.

Blogiin valitut tehtävät osoittautuivat oikeiksi ja hyviksi valinnoiksi. Tehtäväannot olivat riittävän selkeitä ja opiskelijan ymmärrettävissä. Johtopäätöksenä teoriaosuuden suorittamisesta blogina oli, että se ei sovellu kaikille nuorille opiskelijoille. Ajatus tukee aiemmin haastatteluissa esiin tullutta Reunasen, Majan ja Kaukosen haastattelua siitä, ettei puhdas verkko-opetus sovellu nuorisopiskelijoille, vaan he tarvitsevat opettajan ja ryhmän tukea. Blogi -vaihtoehtoa ei mielestäni kuitenkaan kannata poistaa, sillä se tarjoaa opiskelijalle mahdollisuuden edetä opinnoissaan itsenäisesti nopeammassa tahdissa tai suorittaa mahdollisia rästitehtäviä ilman opettajan tukea. Blogi mahdollistaa osaamisperusteisuuden toteutumisen opetuksessa, tarjoten opettajalle ja oppilaalle valmiit kurssitehtävät ja mahdollisuuden edetä omaa tahtiaan opinnoissa.

Opettaja Kirsi Sulin koki blogina pidetyn kurssimateriaalin vapauttavan hänelle työaikaan tehdä muita töitä. Opiskelijat eivät kaivanneet tehtävien tekemiseen tukea. Turhauttavaksi hän kuitenkin koki sen, ettei palautuksia tullut ajoissa ja niitä joutui pyytämään toistuvasti opiskelijoilta.

6.4.2 Pilot 2 Kokit

Toiseen pilot -testaukseen -blogi vaihtoehto laitettiin varasuunnitelmaksi opettajalle, jolloin opiskelijan oli mahdollisuus suorittaa opinnot blogina ainoastaan esimerkiksi poissaolojen tai muiden syiden vuoksi. Blogin laittaminen varasuunnitelmaksi johtui myös tarpeesta päästä testaamaan kurssi käytännön toteutuksena ja vertailutulosten saamiseksi. Pilotin toista osiota veti opettaja Marika Koski 2.vuoden kokkiopiskelijoiden kanssa.

Myös toinen pilot -ryhmä lähti innokkaasti luomaan omaa Facebook -ryhmää ja tekemään aktiivisesti tehtäviä. Havaittavissa oli opettajan vaikeus luopua vetovastuusta ja siirtää tietojen jakaminen ja toteuttaminen opiskelijoille. Opettaja itse valikoi tehtävistä ryhmälle ja itselleen sopivat tehtävät. Opiskelijat lähtivät innokkaasti kokeilemaan eri sovelluksia ja tehtäviä. Videohaastattelut onnistuivat erinomaisesti ja opiskelijoissa oli havaittavissa innostuneisuutta. Osalle opiskelijoista qr -koodi oli tuttu työväline, mutta osalle täysin vieras. Palutteissa osa opiskelijoista kommentoi qr -koodin tekemisen olleen liian helppoa. Tehtävien tekeminen onnistui hyvin ja palautuksia tuli kaikilta opiskelijoilta. Opettajan paikallaolo aktivoi opiskelijoita suoriutumaan tehtävistä hyvin. Tehtäväpalautusten sisällölliset osiot vaihtelivat laadullisesti melko paljon, mutta asian ydin tuli selvästi opittua.

Valmiiden kurssimateriaalien pohjalta pidetyt tunnit eivät tuntuneet opettaja Marika Koskesta liian haasteellisilta. Materiaaliin perehtyminen vaati kuitenkin hieman ennakkoperehtymistä, jotta ymmärsi mistä tehtävissä oli kyse. Eri sovellusten käyttöönotto tuntui helpolta, eikä suurempia ongelmia tullut kurssin aikana esiin. Osa tehtävistä kuitenkin toteutettiin soveltaen pienen ryhmäkoon vuoksi. Pilot -toteutusta tehdessä olin itse seuraamassa opetusta paikalla, jolloin opettajan oli mahdollisuus tukeutua minuun.

Pilotointivaiheessa ei testattu saatekirjeen (liite 6) toimivuutta, vaan keskityttiin löytämään ongelmakohtia kurssisisällöstä. Värikoodatun sisällysluettelon ymmärtäminen ilman ohjeistusta ei onnistu, vaan mukana on oltava selkeä ohje.

6.4.3 Käytännön toteutusosio

Käytännön toteutusosio suoritettiin keväällä 2016 kahden viikon yrittäjyysopetusjaksona, jossa suunniteltiin yritystoiminnan projekti. Projekti toteutettiin kehitysvammaisten kevätjuhlanä, jonka opiskelijat saivat itse suunnitella ja toteuttaa. Kaikki tapahtuman raaka-aineet hankittiin itse, mietittiin tapahtuman tuntipalkkoja, arvolisäveroja ja laskutettavaa hintaa. Käytännön toimintana toteutettu projekti sai paljon kiitosta opiskelijolta. Käytännön toteutusviikojen aikana saimme Prizztec Oy:ltä luennon yrittäjyydestä sekä vierailimme nuorten Sataedusta valmistuneiden pizzeriayrittäjien Halil Deveci ja Marjaana Mälkin luona. Lisäksi Sataedun viestintäpäällikkö Johanna Virtanen vieraili pitämässä yrittäjyysluennon markkinoinnista.

Käytännön toteutusosion toteutti opettaja Anne Kerstinen yhdessä toisen vuosikurssin kokki- ja tarjoilijaryhmien kanssa. Käytännön toteutusosio vaati opettajalta ennakotyötä sopia eri yhteistyötahojen kanssa vierailuja, mutta vierailut olivat ehdottomasti vaivan arvoisia. Normaaleista käytännön toteutuksista poiketen opettaja ei tehnyt juhlatilaisuuteen mitään valmiita suunnitelmia eikä tilauksia. Opettaja toimi ohjaavassa roolissa ja antoi opiskelijoiden tehdä itse päätökset ja kantaa vastuun.

6.4.4 Onnistumiset

Tutor -opettajuus oli ehdottomasti suurin onnistuminen koko kehittämistyössä. Opiskelijat selvästi hämmästyivät ja innostuivat siitä, että heille jaettiin vastuuta. Kurssia oli myös mukava vetää, sillä suunnittelutyö oli valmiiksi tehty ja huolella suunniteltu kokonaisuus, joka tarjosi mahdollisuuksia erilaisille oppijoille. Osaamisperusteisuus oli opetushallituksen määräysten mukainen, mutta yhtään aiemman osaamisen tunnustamista ei pilot -testauksen aikana tullut.

Nykyaikaisessa opetuksessa mukana oli ns. taskuohjaus, joka toimi tehokkaasti. Whatsapp -ryhmään kirjoitettu viesti saavutti välittömästi lähes koko ryhmän opiskelijat ja tieto meni erittäin hyvin ja nopeasti perille. (Alakoski henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015).

Facebook tehtävien palautusalustana tuntui opettajista hyvältä, sillä opiskelijat näkivät toistensa palautukset ja kommentoivat opettajan lähettämiin viesteihin nopeasti ja lähes poikkeuksetta. Opiskelijat seurasivat sivustoa selvästi aktiivisesti. Osa opiskelijoista kuitenkin koki että Facebookin käyttöä tuli liikaa sekä harmistuivat, että muut opiskelijat näkivät heidän tekemänsä tuotokset.

Eri sovellusten käyttö onnistui erittäin hyvin. Opettajalle ja oppilaille täysin vieraat ohjelmat aukesivat yllättävän hyvin eikä tehtävien teko jäänyt niistä kiinni. Sataedun tietohallinto oli myös ongelmatilanteissa hyvin saatavilla. Kaikille kurssiin osallistuneille opettajille jäi kurssista positiivinen mielikuva.

6.4.5 Epäonnistumiset

“Me” -kurssin aloitustehtävä / ryhmäytymistehtävä tuntui opiskelijoista liian lapselliselta. Leikkimielisyys tuntui hävettävän 15-18 vuotiaita opiskelijoita. Tarinan kertominen ja piirtäminen tuntui haasteelliselta. Tuotosta jatkettiin toisen ryhmän tuotoksen pohjalta, jolloin pahaa mieltä aiheutti toisen ryhmän epäasiallinen tuotos, josta oli mahdoton jatkaa. Myös toisen ryhmän valitseman musiikin kuunteleminen hämmensi osaa opiskelijoista. Tehtävää en kuitenkaan poistanut, sillä haluaisin kokeilla tätä hyväksi koettua käytäntöä eri ryhmän kanssa ennen hylkäyspäätöstä.

Liiketoimintasuunnitelman tekeminen tuntui opiskelijoista erittäin haasteelliselta ja turhauttavalta. Suunnitelman toteuttaminen ei tarjonnut oppimisen riemua, vaan oli lähinnä pakkollinen tehtävä. Kirjallisessa viitekehyksessä Tarja Maja kertoi

liiketoimintasuunnitelman haasteista, mutta myös tärkeydestä. Liiketoimintasuunnitelma on kuitenkin tärkeä osa yritystoiminnan perusteita, joten tästä syystä jätän tehtävän osaksi kurssimateriaalia. Liiketoimintasuunnitelman täyttämässä ja esittelemässä olisi ollut varmasti hyvä kytkeä yrityspuolen ammattilainen osaksi tehtävää.

Ongelmaksi omia laitteita käytettäessä tuli puhelimien riittämätön lataustila sekä akun riittävyys. Videohaastattelujen kuvauksessa sekä sovellusten latauksessa opettajan kone ja puhelin oli käytettävissä, mutta muutama koulun puhelin olisi ollut ajoittain tarpeen opiskelijan käyttöön tai mahdollinen irrallinen muistikortti. Lisäksi erilaisten puhelimien laturien saatavuus olisi helpottanut työskentelyä. Mielestäni Sataedussa olisi hyvä olla esimerkiksi kahviossa puhelimien latauspiste koulutehtävien tekemisen avuksi.

Rakenteellisesti kurssikokonaisuus ei ole vielä täydellinen ja olisi vaatinut onnistuakseen paremmin työryhmän, jolla olisi ollut erityyppistä osaamista ja kykyä työstää PowerPoint esityksen selkeyttä ja atk-tekniisiä hienosäätöjä. Haasteeksi materiaalisia tulee vieraan opettajan kurssimateriaalin sisäistäminen ja listätietokentän aktiivinen lukeminen. Pilotissa mukana olleet opettajat oivalsivat lisätietokentän lukemisen ilman ohjausta kuitenkin erinomaisesti. Kokonaisuutena pilot -testaus oli onnistunut.

6.4.6 Kurssipalaute

Kurssin lopussa opiskelijoilta pyydettiin kurssipalautetta, jonka perusteella kussitoetus sai arvosanaksi asteikolla 1-3 2.15. Kurssipalutteissa kehuttiin viestintäjohtajan Johanna Virtasen esiintymistä, yritysvierailuja, qr-koodia, blogin pitämistä ja käytännön toteutusta.

Kehitettävää kurssipalautteiden perusteella oli siinä, ettei omia videoita ja tehtäviä haluta julkaista ja facebookin käytöstä tulleen hieman pakkopullaa. Qr-koodia kehuttiin, mutta myös todettiin tylsimmäksi tehtäväksi. Henryn videosarja herätti myös erilaisia mielipiteitä.

Päällimmäiseksi yrittäjyydestä opiskelijoille mieleen jäi yrittäjän vastuu, yrittäjyyden hyvät ja huonot puolet sekä markkinoinnin merkitys. Palutteissa opiskelija kertoi saaneensa erilaisen näkemyksen yrittäjyydelle. Opiskelijat pitivät siitä, että heille tarjottiin käytännön tekemistä ja näkemistä. Moni oli loppuun kommentoinut to-
teutuksen olleen hyvä ja oppineensa paljon asioita.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön kehittämistyönä syntyneitä PowerPoint opetusmateriaalia pystytään hyödyntämään jokaisella Sataedun opintoalalla, yrityksessä toimimisen osi-
ossa sekä valtakunnallisesti ammattikouluissa ympäri Suomen. Tutkimuksen
tuloksena löydettiin välineitä muuttuvan opettajuuden tueksi. Lisäksi opinnäytetyön
avulla Sataedussa pystytään kehittämään pienillä muutoksilla digitaalisuutta
opettajalle helpommin lähestyttäväksi ja toteutettavammaksi. Kehittämistyö tullaan
avaamaan kaikille avoimeksi Sataedun Office365 palvelussa sekä Opetushallituksen
hyvät käytännöt nettisivuilla. Haastattelumuotoina käytetyt teemahaastattelut,
havainnointi ja kysely toimivat työtä tehdessä tarkoituksenmukaisesti.

Kehittämistyön keskeisenä johtopäätöksenä voidaan pitää sitä, että opetuksen kehit-
täminen muodostuu monesta osa-alueesta ja vaatii yhteistyötä opettajien ja koko or-
ganisaation välillä. Valmiin kurssimateriaalin tekemiseen sekä opetuksen muut-
tamiseen tarvitaan kannustimia, jotka johtaisivat avoimempaan ja toisia tukevampaan
kulttuurimuutokseen. Yhteisen kurssimateriaalin ja opettajuuden kehittyminen luo uu-
sia mahdollisuuksia ja oikein hyödynnettynä voisi mahdollistaa jopa suomalaisen ma-
teriaalin kansainvälistä hyödyntämistä ja globaalimpaa verkostoitumista Sataedussa,
sillä kansainvälistyminen ja rajojen rikkominen on selkeä tulevaisuuden väylä
opetuksessa.

Yrittäjyyskurssin pilot -testaus toteutettiin MaRaTa -alalla kahdelle luokalle kolmen
opettajan voimin. Jotta tutkimuksessa oltaisiin päästy parempiin tutkimustuloksiin, ol-
taisi tarvittu vielä toinen testauskierros eri opettajien ja opiskelijoiden toteuttamana.
Pilot -testauksen myötä selkeitä tuloksia oli kuitenkin havaittavissa. Tutor -opettajuus
oli ehdottomasti suurin onnistuminen koko kehittämistyössä. Opiskelijat selvästi
hämmästyivät ja innostuivat siitä, että heille jaettiin vastuuta. Tutor opettajuus tukee
selkeästi muuttuvaa opetusta. Opettajan näkökulmasta kurssia oli mukava vetää, sillä
suunnittelutyö oli valmiiksi tehty ja huolella suunniteltu kokonaisuus, joka tarjosi
mahdollisuuksia erilaisille oppijoille. Valmis kurssimateriaali vapautti opettajan aikaa
muihin työtehtäviin ja opiskelijan ohjaukseen. Toisen tekemää kurssimateriaalia ei

koettu liian haasteelliseksi, vaikka vaatikin opettajalta aikaa ennakkoon materiaaliin perehtymiseen.

Pilot -testauksessa esiin tuli selkeästi myös opiskelijoiden halu toteuttaa erilaisia käytännön toteutusprojekteja. Ulkopuoliset vierailijat ja vierailut olivat opiskelijoista tärkeitä ja jäivät mieleen. Facebook opetusalustana herätti ristiriitaisia ajatuksia. Opettajat kokivat Facebookin toimivan hyvin ja sitä seurattavan aktiivisesti. Opiskelijat kuitenkin totesivat sen käyttöä olleen liikaa. Pelkona yleisissä tetäväpalautuksissa oli se, että kaveri kopioisi valmiit vastaukset.

Tutkimuksessa testatun blogiosion todettiin sopivan vain osalle opiskelijoista. Blogin todettiin kuitenkin tukevan hyvin osaamisperusteisuutta ja muuttuvaa opettajuutta opetuksessa. Haasteena blogin käytössä olivat myöhästyneet palautukset. Tehtävien palautuksia kuitenkin saatiin, kun tehtävien tekemiseen annettiin aikaa koulussa. Opiskelijoiden todettiin tarvitsevan opettajan ja ryhmän tukea opetuksessa. Kokonaisuutena kehittämishankkeen tulokset olivat erinomaiset. Opiskelijat arvioivat nimettömästi kurssin onnistumista asteikolla 1-3, toteutuksen keskiarvoksi tuli 2,15.

Digitaalisuuden kehittämiseksi ja käyttöönottamiseksi tarvitaan tietohallinnon aktiivista tukea opettajalle. Tietohallinnon tukeen ei riitä pelkästään puhelimen avulla saatava tuki, vaan tarvitaan kädestä pitäen ohjausta ongelmatilanteissa.

Arvioinnin kehittämiseksi lähemmäs muuttuvaa opettajuutta ja osaamisperusteisuutta tulee Sataedussa tukea sanallista osaamisen arviointia, jossa keskitytään onko hankittua osaamista vai ei, ovatko tehtävät tehty riittävän hyvin vai pitääkö osaamista täydentää. Opettajan on tärkeä vastata kysymykseen, onko opiskelija kykenevä suoriutumaan työstä vai tarvitseeko hän vielä lisää harjoitusta? Muuttuvan opettajan tulisi siirtyä pois pääroolista ja antaa tila opiskelijoille, johon hyvänä työkaluna toimii käänteinen luokkahuone siirtämällä opiskelijat luokan eteen ja opettaja taakse. Osaamisperusteisuus tulee ottaa käyttöön heti ja sen käyttömahdollisuuksia tulee laajentaa opetuksessa. Osaamisperusteisuuden käyttöönottaminen vaatii opettajien omaa oivalusta sen hyödyistä ja tarpeellisuudesta.

Tutkimustyön myötä löydettiin suuri määrä ilmaisia sovelluksia, joita opettaja pystyy helposti hyödyntämään opetuksessa. Suurin haaste ilmaisten sovellusten käytössä on rohkeus tutustua järjestelmiin yhdessä opiskelijoiden kanssa tai käyttää omaa aikaa sovellusten testaamiseen. Tutkimuksessa pilot -testattiin sovellusten käyttöönottoa yhdessä opiskelijoiden kanssa. Opiskelijoiden tehtävänä oli ottaa tutor -opettajan rooli ja perehdyttää muut järjestelmän käyttöön. Luokasta löytyi paljon innokkaita sovellusten käyttäjiä, jotka ottivat loistavasti vastuun koko luokan osallistumisesta järjestelmien käyttöön ja aktiiviseen toimintaan. Tutkimuksen aikana opiskelijat käyttivät omia laitteitaan sovelluksien käyttämiseen. Omien mobiililaitteiden käytössä ongelmaksi tuli akkujen loppuminen sekä sovellusten lataamiseen kuluva muisti. Muita ongelmia omien laitteiden käytöstä ei tullut. Suurempia ohjelmia pyöritettiin opettajan työkooneella, johon tarvittiin teknistä tukea tietohallinnolta.

Verkko- ja mobiilipedagogiikkaa pystytään hyödyntämään opiskelijoiden omilla laitteilla ja ilmaisia sovelluksia hyödyntäen. Opiskelijoiden saatavilla tulisi kuitenkin olla muutamia riittävän tehokkaita koneita, joissa pystyttäisiin hyödyntämään suurempia sovelluksia. Tarjolla tulisi olla kännykän latauspisteitä sekä opiskeluvälineenä puheliiniin lisämuistikortti. Muutama opiskelijoiden käyttöön tarkoitettu mobiililaitte helpotaisi myös esimerkiksi videoiden kuvaamista ja tiedostojen siirtämistä koneelle käsiteltäväksi. Opettajille tulisi tarjota enemmän valmiita toimintamalleja, miten muut opettajat ovat saaneet onnistumisen kokemuksia aikaiseksi sekä toteuttaa yhdessä harjoitusprojekteja eri sovellusten parissa. Vertaistuki ja kokemusten jakaminen kasvotusten madaltaisi kynnystä kokeilla itselle uusia asioita.

Kehittämistyön yrittäjäyyskurssi rakentui työn edetessä vaiheittain. Kehittämistyö rakentui Opetushallituksen määräysten ympärille ja tehtävät muovautuivat haastattelu- ja verkosta löytyneiden julkaisujen perusteella, valmiita maksuttomia kurssi kokonaisuuksia ei kuitenkaan ollut saatavilla. Mielestäni oppilaitoksen tehtävänä olisi tuottaa laadukasta verkko- ja mobiilipedagogiikkaa tukevaa opetusmateriaalia eri kurssikokonaisuuksiin saataville. Opetushallituksen tulisi luoda oma materiaalipankki kaikkien opettajien saataville ympäri Suomen.

Tällä opinnäytetyöllä on ollut merkittävä painoarvo oman henkilökohtaisen ammatillisen kehittymiseni kannalta. Työ on lisännyt merkittävästi omaa osaamistani osaamisperusteisuuden ja digitaalisuuden saralla sekä lisännyt ymmärrystä yrittäjyyden opettamisen merkityksellisyydestä. Aiemmin täysin vieraat qr-koodit, opetuspelit, valmiit Opetushallituksen tehtävät, videoiden tekeminen ja muut nykypäivän digitaalisuuteen liittyvät asiat ovat tulleet tutuiksi. Opinnäytetyön myötä oma opettajuuteni on uudistunut ja muuttunut selvästi opiskelijakeskeisempään suuntaan. Aiemmin vieras osaamisprusteisuus tuntuu saaneen merkityksellisyyden ja olen ymmärtänyt asian tärkeyden.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen joutunut muuttamaan myös omia asenteitani ja vanhakantaisia käytänteitäni. Aiempana tapana toimia oppilaitoksessa on ollut opiskelijan “roikottaminen” kirjoilla opettajan ollessa esteenä opiskelijan pääsemiseksi näyttöön tai tenttiin. Opiskelijoilla on teetätetty ylimääräisiä täytehtäviä ja pakotettu kaikki etenemään samaan tahtiin, hidastaen täten heidän valmistumistaan. Oppimista ja opettajuutta tulisi muuttaa siten, että opiskelijalle annettaisiin ensimmäisenä opiskeluvuotena avoimeksi kaikki tehtävät, jotka hän saisi suorittaa omaan tahtiinsa. Keskeisenä kysymyksenä on herännyt, miksi tehtävät pitää tehdä opettajan tahtisesti, eikä opiskelijan tahtiin? Toisena kysymyksenä on herännyt, onko merkitystä osallistuuko opiskelija tunnille vai suorittaako hän samat asiat itsenäisesti? Kuvaako hän pullan leipomisen videolle, minkä opettaja voi arvioida, vai tekeekö hän sen koulussa?

Kehittämistyön edetessä huomasin tunnistavani myös omia vahvuusalueitani sekä heikkouksiani. Opettajan työssäni koin selkeästi vahvuudekseni kehittää ja ottaa käyttöön uusia toimintamalleja ja tapoja. Selkeä kehittämisen kohde itsessäni on laadukkaan ja monipuolisen opetusmateriaalin tuottaminen. Tuottamani materiaali on kelvollista, mutta yksin en kuitenkaan pysty tuottamaan omasta mielestäni riittävän laadukasta ja erinomaista materiaalia. Erinomaisen opetusmateriaalin tuottamiseen olisi vaatinut työryhmän. Jokapäiväisessä opettajan työssäni materiaalien jakaminen parantaisi selkeästi omaa mahdollisuuttani olla parempi opettaja ja tarjota opiskelijoille heidän ansaitsemaansa korkeatasoista opetusta.

LÄHTEET

Ahonen, M-L. 2015. Taituriksi digi-kamun kanssa. Opettaja-lehti. Viitattu 20.2.2015. <http://content.opettaja.fi/epaper/20150123/34/index.html>

Ahvenharju, A & Tukkimäki-Hildén, P. 2011. Vaihtelevat oppimisympäristöt. Viitattu 6.8.2015. http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/yrittajyykskasvatus/yrittajyykskasvatus_perus-vaihtelevat_oppimisymparistot_onnistuneen_yrittajyykskasvatuksen_tukena.pdf

Ammatti Peda www-sivut. 2015. Viitattu 26.6.2015. <http://www10.edu.fi/ammatti-peda>

Alakoski A-M. 2015. Opettaja, Sasky. Vammala. Henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2015.

Bálint, M. 2012. Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittäminen TUTKE 2. Viitattu 2.10.2015. http://www.oph.fi/download/149262_TUTKE2_Minna_B_lint.pdf

Hartig, O. 2014. Koululaisia ei voi pakottaa pilvipalveluun. Tietoviikko 13.11.2014. Viitattu: 17.9.2015. <http://lehtiarkisto.talentum.com/lehtiarkisto/search/show?eid=2772731>

Hirsjärvi, S, Remes, P & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hätönen, H. 2011. Osaamiskartoituksesta kehittämiseen: II. Helsinki: Educa-instituutti Oy.

Järvinen, P & Järvinen, A. 2011. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja

Kaseva, T. 2015. Miten voi olla, ettei koulujen suurta uudistusta johda kukaan? Helsingin Sanomat 13.9.2015. Viitattu 12.10.2015. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1441945155880?src=haku&ref=arkisto%2F>

Kaukonen, E, Maja, T & Reunanen, J. 2015. Opettajat, Sataedu. Ulvila. Henkilökohtainen tiedonanto 11.3.2015.

Kiuru, K. 2013. Digitaalisista oppimisympäristöistä ja pilvipalveluista täysi ilo irti! Viitattu 1.10.2015. http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/07/kiuru_digitaaliset_oppimisymparistot.html?lang=fi

Komulainen, K, Keskitalo-Foley, S, Korhonen, M & Lappalainen, S. 2010. Yrittäjyyskasvatus hallintana. Jyväskylä: Bookwell Oy.

- Korhonen, M. 2015. Kun tyhmä ei ole enää tyhmä koulussa. Verkko uutiset.fi 23.5.2015. Viitattu 12.10.2015. <http://www.verkkouutiset.fi/blogit/maarit%20korhonen%20tyhma%20eityhma-36411>
- Koskinen, M. 2012. Internet-palvelujen ja sosiaalisen median käyttö yleissivistävän koulutuksen oppilaiden keskuudessa. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kärki, S-L. 2014. Osaamisperusteisuus todeksi. Viitattu 4.2.2015. http://oph.fi/download/159910_osaamisperusteisuus_todeksi_askelmerkkeja_koulutuksen_jarjestajille.pdf
- Laakso, S. 2015. Paljonko työntekijä maksaa työnantajalle? Talousverkko.fi 12.8.2015. Viitattu 12.10.2015. <http://www.talousverkko.fi/blog/palkka-kokonaispalkka-budjetointi/>
- Leiviskä, P. 2015. Pian kaikki ovat yrittäjiä. Kauppalehden verkkojulkaisu 7.10.2015. Viitattu 12.10.2015. <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/pian-kaikki-ovat-yrittajia/a3PE8kfB>
- Lonka, K. 2015. Osallista ja innosta, kehoittaa Kirsi Lonka opettajia. Yle.fi verkkojulkaisu 8.10.2015. Viitattu 12.10.2015. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/08/osallista-ja-innosta-kehottaa-kirsti-lonka-opettajia>
- Maja, T. 2010. Yrittäjyyspolun kehittäminen aikuiskoulutuskeskukseen. Case SATAEDU Satakunnan aikuiskoulutuskeskus Kankaanpään yksikkö.
- Maritz, A & Brown, C. 2012. Illuminating the black box of entrepreneurship education programs. Faculty of Business & Enterprise, Swinburne University of Technology: Melbourne, Austreilian
- Mäntylä, J-M. 2014. Koulu pois häkistä. Talouselämä 22.8.2014. Viitattu 17.9.2015. <http://lehtiarkisto.talentum.com/lehtiarkisto/search/show?eid=2740155>
- Martikainen, J. 2015. Oppimispeli voi opettaa väärin. Opettaja-lehti. Viitattu 20.2.2015. <http://content.opettaja.fi/epaper/20150123/29/index.html>
- Muutoslaboratorio www-sivut. 2015. Viitattu 9.4.2015. http://www.lpt.fi/tykes/methods_docs/MuutoslaboratorioMENETELMAKORTTI241108.pdf
- Mäki-Ontto, T. 2015. Koulutusjohtaja, Sataedu. Ulvila. Henkilökohtainen tiedonanto 12.3.2015.
- Mäkiivaara-Vahtera, M. 2015. Koulutuspäällikkö, Sataedu. Kokemäki. Henkilökohtainen tiedonanto 12.2.2015.

- Nissilä, M-L. 2015. Ops! Oppiminen uusiksi. Opettaja-lehti. Viitattu 1.6.2015. <http://www.opettaja.fi/cs/opettaja/jutut?juttuID=1408910277036>
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät – Uudella osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät – Uudella osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Oph www-sivut, verkkouutinen. 2013. Yrittäjyys on ennenkaikkea asenne. Opetushallituksen verkkouutinen 18.4.2013. Viitattu 1.10.2015. http://www.oph.fi/ajankoh-taista/verkkouutiset/101/0/yrittajyys_on_ennen_kaiikkea_asenne
- Opetus- ja kulttuuriministeriö www-sivut. 2015. Viitattu 13.2.2015. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2014/08/okmbudjettiehdotus.html?lang=fi>
- Opetushallitus www-sivut. Viitattu 30.3.2015. http://www.oph.fi/download/162215_hotelli_ravintola_ja_ravintola_alan_pt_01082015.pdf
- Opetushallitus www-sivut. 2015. Viitattu 13.2.2015. http://www.oph.fi/saadokset_ ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ ja_ tutkintojen_ perusteet/ammattilliset_ perustutkinnot/tutkinnon_ perusteet_ voimaan_ 010815
- Opetushallitus www-sivut. 2015. Viitattu 20.2.2015. http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/digitaalisen_oppimisen_neuvottelukunta
- Opetushallitus www-sivut. 2015. Viitattu 8.10.2015. http://www.oph.fi/koulu-tus_ ja_ tutkinnot/lukiokoulutus/oppimisen_arviointi
- Paasio, K. & Nurmi, P. 2006. Yliopistolliset yrittäjyysopinnot Suomessa. Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006. Hämeenlinna. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Patoranta, T. 2015. Yritysneuvoja, Prizztec. Pori. Henkilökohtainen tiedonanto 17.11.2015.
- Puustinen, M. 2015. Palkka pois – Suunnittelu seis. Opettaja-lehti. Viitattu 20.2.2015. <http://content.opettaja.fi/epaper/20150123/3/index.html>
- Rigg, C & O’Dwyer, B. 2012. Becoming an entrepreneur: researching the role of mentors in identity construction. Clare Rigg and Breda O’Dwyer Department of Business, Hotel, Catering and Tourism, Institute of Technology Tralee: Tralee, Ireland
- Rutonen, M. 2015. Digi muuttaa työtapoja. Opettaja-lehti. Viitattu 20.2.2015. <http://content.opettaja.fi/epaper/20150123/index.html#>
- Ruuska, H, Löytönen, M & Rutanen, A. 2015. Laatua! Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.
- Sataedun toimintakertomus 2013-2016 www-sivut. 2015. Viitattu 3.2.2015. http://is-suu.com/sataedu/docs/toimintakertomus2013_sataedu_screen

Sataedun www-sivut. 2015. Viitattu 4.2.2015. <http://sataedu.fi>

SataPro www-sivut. 2016. Viitattu 13.2.2016. <http://satapro.fi/>

Sometek www – sivut. 2015. Viitattu 1.7.2015. <http://sometek.fi/kohti-henkilokohtaisia-oppimisymparistoja/>

Tuominen, K & Ahola, T. 2012. Kehittämismallit Kohti sisäistä yrittäjyyttä 37 hyvää kysymystä ja esimerkkiparia. Itsearviointin työkirja. Oy Benchmarking Ltd.

Valli, R & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vasama, T. 2015. Töitä on tulevaisuudessa opettajille, lääkäreille ja hoitajille- sekä luoville kekseliäille ihmisille. Helsingin Sanomien verkkojulkaisu 27.9.2015. Viitattu 12.10.2015. <http://www.hs.fi/ura/a1443150080212?jako=6d51923a6322bee431bf89a90dc80bb3&ref=fb-share>

Vuori, V-M. 2015. Kehitysjohtaja, Sataedu. Kokemäki. Henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2015.

Vyakarnam, S & Hartman, N. 2011. Unlocking the enterpriser inside, a Book of Why, What and How! Singapore: World Scientific Puplicher Co.

Yes-keskuksen www-sivut. 2015. Viitattu 1.6.2015. <http://www.yes-keskus.fi/>

Koulutuspäällikön puolistukturoitu haastattelurunko (Marjatta Mäkivaara-Vahtera)

Yrittäjyys osana digitaalisia ja osaamisperusteisia ammattiopintoja

Yrittäjyyskurssi

- 1) Mitkä asiat olisivat mielestäsi yrittäjyyskurssin keskeisimmät sisällöt
- 2) Mitä mieltä muu opettajakunta oli aiheesta, ideoita/kommentteja
- 3) Mikä olisi mielestäsi kurssin laajuus ov/op ja onko kurssi jonkin toisen kokonaisuuden sisällä oleva toteutus
- 4) Millä tasolla mielestäsi kurssia voitaisiin lähteä kokeilemaan? Kokemäki, Catering-ala, Sataedu?
- 5) Mikä on kurssin keskeisin tavoite
- 6) Toiveita kurssin suhteen

Tutke

- 7) Onko 60 op/vuosi = 60 osattua asiaa
- 8) Miten arviointi jatkossa tapahtuu? hyväksyty- hylätty/täydennettävää vai numeraalisesti 1-3 (taulukko kurssin arvioinnista?)
- 9) Miten mielestäsi osaamisperusteisuus näkyy kurssissa ja opetuksessa uudessa opetussuunnitelmassa
- 10) Miten osaamista voidaan mielestäsi osoittaa ja hyväksilukea uuden tutken myötä? Näytöt, tehtävät, testi, kysely, case-sisältö?
- 11) Mitä opettajan ja opiskelijan pitäisi huomioida osaamisperusteisuudessa
- 12) Miten osaamisperusteisuus kytetään käytäntöön

Kehittämistyö

- 13) Kehittämistehtävän tarkoitus, tehtävä ja tavoitteet (mitä sillä pyritään saavuttamaan?)
- 14) Keskeiset toimenpiteet (miten kehittämishankkeen tavoitteet saavutetaan?)
- 15) Onnistumisen lähtökohdat/odotettavissa olevat ongelmat
- 16) Muuta huomioitavaa/ merkityksellistä/ vinkkejä

Kehitysjohdaja teemahaastattelurunko (Veli-Matti Vuori)

Yrittäjyys osana digitaalisia ja osaamisperusteisia ammattiopintoja

Kehitystoiminta Sataedussa

- 1) Miten Sataedun kehitystoiminta toimii / lähtee liikkeelle / toimeenpannaan / hylätään (kehitystoiminnan taustat ja organisoituminen)?
- 2) Mitkä ovat kehitystoiminnan suurimmat haasteet?
- 3) Mitä kehityskohteita Sataedussa mielestäsi on?
- 4) Miten kehityskohteet organisoidaan Sataedussa?
- 5) Millaisia resursseja on tarjolla tehdä kehitystoimintaa?
- 6) Kuinka tuloksellisia kehittämistoimenpiteet ovat mielestäsi olleet?

Sataedun yrittäjyystyöryhmän teemahaastattelurunko (Kauneudenhoitoalan lehtorin Janica Reunanen, hyvinvointialan opettaja Erja Kaukonen ja liiketalouden tiiminvetäjä Tarja Maja).

Yrittäjyys osana digitaalisia osaamisperusteisia ammattiopintoja

- 1) Mitä tavoitteita teillä on yrittäjyyskursssia luodessa?
- 2) Mitkä ovat oman työelämäne parhaat onnistumiset yrittäjyyttä opettaessa?
- 3) Mitkä ovat mielestänne yrittäjyysopetuksen keskeisimmät sisällöt?
- 4) Mitä työvälineitä pidätte parhaimpina opetuksessa?
- 5) Miten mielestänne opiskelijat saadaan innostumaan?
- 6) Miten työelämä on kytketty opetukseen?
- 7) Miten osaamisperusteisuus tulee vaikuttamaan opetukseenne?
- 8) Näkyvätkö erilaiset oppijat opetuksessanne?
- 9) Millä tavalla olette opettaneet teoriassa yrittäjyyttä?
- 10) Millä tavalla olette opettaneet käytännössä yrittäjyyttä?
 - Oletteko kokeilleet popup -toimintaa?
- 11) Miten mielestänne yhdistetään aikuisopetus, nuorisopuolen opetus ja erityisopetus?

Koulutusjohtaja teemahaastattelurunko (Tuomas Mäki-Ontto)

Yrittäjyys osana digitaalisia ja osaamisperusteisia ammattiopintoja

Opetuksen kehittäminen ja erityisopetus

- 1) Mitä innovatiivisen yrittäjyyden opetuksessa olisi syytä huomioida/käydä läpi.
- 2) Mitä välineistöä ja metodeita tulisi nykyaikaisessa / tulevaisuuden opetuksessa käyttää?
- 3) Mihin suuntaan opetusta tulisi viedä 2016?
- 4) Miten osaamisperusteisuuden tulee muuttaa opetusta?
- 5) Mikä tulisi olla opettajan rooli jatkossa?
- 6) Mitä mielestäsi opettajan tulisi huomioida opettaessaan samassa ryhmässä olevaa aikuisopiskelijaa, nuorta opiskelijaa ja erityisopiskelijaa. (Käytettävissä yksi opettaja ja samat tavoitteet opetuksen suhteen.)
- 7) Miten adhd -opiskelija saadaan kiinnostumaan digitaalisesta osaamisperusteisesta yrittäjyyskurssista?
- 8) Mitä ajatuksia herättää yhtenevä/sama opetusmateriaali ammattiopetuksessa.

Yrittäjyyden teemahaastattelu runko

(Prizztec Tero Patoranta ja Sasky opettaja Anne-Mari Ala-Koski)

Teema I

Yrittäjät

Pinnalla olevat asiat

Yrittäjyyden muutokset

Onko kouluissa tehty oikeita asioita

Mikä on ollut palaute

Teema II

Nykytilanne yrittäjyyskasvatuksella oppilaitoksissa

Tulevaisuuden suunta

Sisäinen yrittäjyys

Kehittäminen

Menetelmät ja hyödynnettävät tapahtumat

Teema III

Kehittämistyö

Opetusmateriaalin toimivuus

Teema IV

Yhteistyön mahdollisuudet

Oppilaitoksen ja yrittäjien yhteistyö

Oppilaitoksen sisäiset mahdollisuudet

Liiketoiminnan konsultointi kouluissa

Saatekirje

Hyvä yritystoiminnan kurssin toteuttaja. Kurssin tavoitteena on ottaa opiskelijat aktiiviseksi osapuoliksi mukaan opetukseen. Kurssiesittelyn jälkeen opettajan tehtävänä on siirtyä taustalle ohjaajaksi ja päästää opiskelijat toteuttamaan kurssia.

Kurssiesittelyn yhteydessä on tärkeää selvittää löytyykö opiskelijoilta aiheesta osaamista (valmiit ohjeet löytyvät esityksestä). Opettajan tulee lukea myös muistiinpanot -kenttää, jossa löytyy lisätietoja, verkkolinkkejä sekä tehtävien toteutukseen liittyviä tärkeitä asiasisältöjä.

Kurssin tehtävät on värikoodattu siten että punainen! tarkoittaa kurssin tehtävän olevan pakollinen tavoitteiden toteutumiseksi. Sinisellä * merkityt toteutukset ovat hyviä ja tukevat kurssin tavoitteiden toteutumista. Vihreällä # merkityt tehtävät ovat kurssin ja opiskelijoiden kannalta kivoja toteutuksia, jotka tukevat me -hengen luomista, sekä mahdollistavat kilpailuun osallistumisen ja rahapalkinnon voittamisen.

Opiskelijoiden tehtävänä on luoda Facebook -profiili opettajalle ja luoda ryhmä kursille sekä ohjeistaa muiden digitaalisten työvälineiden käytössä kuten youtube. Sama toimintamalli jatkuu koko kurssin loppuun asti. Opettajan tarkoituksena on neuvoa vain, kun opiskelija asiaa ei itse muiden ryhmäläisten avulla pysty selvittämään sekä tukea oppimista. Opettajan tehtävänä on kommentoida palautettuja tehtäviä facebookissa ja täten antaa tärkeää palautetta opiskelijoille.

Iloista oppimisen riemua toivottaa

Lehtori Anne Kerstinen